

SLOVAN

mesečnik za književnost,
• umetnost in prosveto •

X. — 1912. — 7.

VSEBINA.

Dr. Vinko Zupan: Maurice Maeterlinck in njegova pravljica igrata „Modra ptica“	195	Maurice Maeterlinck: Ob smrti mladega psička	211
Funtek A.: Na samotni poti	199	J. Zidar: Martina	217
Cvet pozlačeni	200	Listek	220
R. Peterlin-Petruška: Sebi	200	Književnost:	
Josip Premk: Hektor in zagonetna gospodična	201	„Nekoliko podatka o kugi“. — Črtice o zrakoplovstvu in aviatiki.	
R. M.: Pozdrav pomladi	205	Glasba:	
Dr. Fr. Ilešič: Literarni drobiž	206	Rozamunda.	
R. Peterlin-Petruška: Trobojnica	208	Raznoterosti:	
Dementij: Prijateljem	208	Slovanski pregled. — Erbežnik Ivan. — † August Strindberg. — † Boleslav Prus.	

NAŠE SLIKE.

Na čelu te številke (str. 193.) priobčujemo mitološko-alegorično „**Arahno**“: bujita ženska z rožami v lasih in v levi roki; nad njo mreža, pajčevina, ki jo prede njena desnica. Arahna je bila po grški mitologiji — beseda pomeni pajka — umetnica v tkanju ter je celo boginja Minerva žezvala na tekmovalje v tej umetnosti; boginja pa ji je raztrgala tkanino in zato se je Arahna obešila. Naša slika je umotvor zagrebškega umetnika **Roberta Auerja** (r. 1876. v Zagrebu, študiral je na Dunaju in v Monakovem; bil je tudi v Ameriki). — Na str. 209. prinašamo drugo umetniško prilogo, portret študijca od **I. K.**: lep moški tip. — Nadalje predstavljamo v tej številki mladega slovenskega umetnika **g. Erbežnika**, ki o njem govorimo posebej v „Raznoterostih“, in sicer so njegovi „mladi umetniki“ na str. 200. ter „V kresni noči“ (ko j adajo utrinki srčce z neba) na str. 206. — Glej še gorsko romantiko **Savinje** med Ljubnom in Lučami (str. 208.) in **albanske kmete** (str. 216.).

LISTNICA UREDNIŠTVA.

D—ov: Ne morem priobčiti. — **Strmec:** Pesmi kažejo sicer nekaj daru, a te še niso za objavo. — **Stamol Fr.:** „Hrepenenje“ izide. — **Danilov:** Pesmi pričajo sicer o daru, a za tisk niso. — **Iv. Z. v Clev.:** Za tisk ni. — **M. L.:** Vsaj nekatere priobčimo prihodnjč.

Nenaročenih rokopisov uredništvo ne vrača!

Naročnina „Slovana“ znaša na leto 12 K, na pol leta 6 K, na četrt leta 3 K. Posamezni zvezki po 1 K 20 h. Dijakom je naročnina znižana 10 K letno. Za Nemčijo 13 K 50 h, za druge države 15 K. — **Cena inseratom:** Dvostopna petit-vrsta 30 h za enkratni natis; za večkrat po dogovoru. u

Lastnina in tisk D. Hribarja v Ljubljani. — Urednik dr. Fran Ilešič v Ljubljani.

R. AUER: ARAHNA.

MAETERLINCK.

„Slovan“ predstavlja v pričujoči številki Slovencem znamenitega francoskega simbolista Maeterlincka. Maeterlinck je vreden naše pažnje že sam na sebi, a posebe nas še zanima radi sorodnosti, ki jo opažamo med njim in nekaterimi zastopniki naše moderne. Mogoče, da je ta sorodnost direktna ali indirektna odvisnost.

DR. VINKO ZUPAN:

MAURICE MAETERLINCK IN NJEGOVA PRAVLJIČNA IGRA „MODRA PTICA“.

Francoski pesnik in esejist Maurice Maeterlinck¹⁾, ki je dobil letos Noblovo nagrado za literaturo in radi tega postal — vsaj po imenu — znan tudi širšim krogom, je vreden, da ga nekoliko bližje spoznajo tudi izobraženi Slovenci.

Rodil se je 29. avgusta 1862 v Gentu (franc. Gand) v Belgiji iz stare flamske rodbine. Otroška leta je preživel v Oostackerju ob širokem kanalu, ki veže Gent in Terneuzen, malo holandsko mesto. Z veseljem se spominja Maeterlinck — tako nam pripoveduje njegova žena, igralka Mme. Georgette Leblanc v predgovoru k njegovim „Morceaux choisis“ — svojih mladih let, le očetom jezuitom ne more odpustiti njihove ozkosrčne tiranije v kolegiju de Sainte-Barbe. Dostikrat ga je slišala reči, da za ceno onih 7 let v kolegiju (kolegij odgovarja naši gimnaziji) ne bi hotel iznova začeti svojega življenja, češ, le en zločin je, ki ga ni mogoče odpustiti: zastrupiti nedolžne radosti deteta in zamoriti njegov smehljaj.

Starši hočejo napraviti iz njega advokata, zato študira pravo in postane končno res odvetnik v Gentu. Njegova narava ga pa vleče vedno bolj in bolj k literaturi in s svojima starima prijateljema Grégoirjem Leroyjem in pesnikom Charlom van Leberghom sodeluje pri mnogih belgijskih revijah. Leta 1889. je izšla njegova zbirka verzov: *Serres Chaudes* (t. j. Rastlinjaki). Že tukaj se vidi takoj razlika med njegovim germanskim duhom in francosko umetnostjo; ne zanima ga zunanji svet, tudi ni romanski formalist, mistik je, ki se potaplja v globine podzavednosti duše in se izkuša približati večni uganki sveta in življenja. V knjigi

¹⁾ Izgovori flamski: máterlink, oziroma francoski: meterlénk.

je še mnogo kaotičnega, nejasnjenegega, kažejo se pa že zarodki poznejših dram. Ista atmosfera tesnobe in nepokojnosti objema osebe njegove prve drame *La Princesse Maleine*, ki je izšla leto pozneje (1890); članek francoskega pisatelja in kritika Mirbeauja je v „Figaru“ primerjal dramo — pač po krivici — s Shakespearjem, a dosegel je to, da je postal mladi pesnik preko noči znan po vsem svetu.

Sledile so po vrsti drame *L'Intruse* (t. j. Vsiljenka — smrt), ki smo jo videli tudi na našem odru, *Les Aveugles* (simbolični Slepci), dalje *Les Sept Princesses* (1891), *Pelléas et Mélisande* (1892), nato *Alladine et Palomides*, *Intérieur* in *La Mort de Tintagiles*, troje iger za oder z marionetami, (1894). V vseh teh dramah stoji v ozadju neizprosna, nepojmljiva Usoda, vsi ti junaki tavajo v temi in še-le, ko umirajo, se zavedajo, da so živeli. Maeterlinck je mistik tudi na odru, ne popisuje, ne razlaga življenja, ampak daje le čutiti in slutiti njegovo grozo in usodnost. To dobo fatalističnega svetovnega naziranja zaključuje zbirka eséjev: *Le Trésor des Humbles* (Zaklad ponižnih, večinoma prevajajo po smislu: Zaklad ubogih v duhu) l. 1896.

Paralelno s temi originalnimi deli je izdal še prevode: *Le Ornement de Noces Spirituelles de Ruysbroeck l'Admirable* (1891), kjer prevaja srednjeveškega flamskega mistika delo: „Nakit duhovne svatbe,“ *Les Disciples à Sais et les Fragments de Novalis*, (1895), prevode iz znanega nemškega romantika in mistika, in končno dramo John Fordovo *Anna bella* (1895).

Maeterlinckove drame so neločljivo zvezane z njegovo filozofijo in njegovi junaki precizirajo

sodobno stanje njegovega filozofskega razvoja. V zbirki „Zaklad ubogih v duhu“ in v navedenih dramah prve dobe je mistik in fatalist; v drami, ki sledi: *Aglavaine et Lelysette* (1896) pa se že kažejo prvi sviti optimizma, zdi se nam, kakor bi se bile raztrgale prejšnje mračne megle, prikaže se modro nebo in solnčna svetloba zavriska na zemljo, ki je polna cvetov in čudovitih krasot. Maeterlinck je še vedno mistik, ker priznava samostojnost duševnega življenja, ki ima svoje principe, čisto različne od fizičnih zakonov in ki obvladuje od dne do dne bolj intenzivno svet materije in slepoto usode; Maeterlinck veruje zdaj trdno in razglašča, da „duša raste,“ da stopa v vsemirju vedno bolj in bolj na dan in da se čimdalje tem krepkeje uveljavlja, Maeterlinck je zdaj mistik svetlobe in intelekta. Vidi se, da so vplivali nanj Ruysbroeck¹⁾, Novalis, posebno pa Emerson, toda vplivati bi ne bili mogli, ko bi mu ne bili tesno sorodni, bili so mu v marsičem učitelji, vendar je pa Maeterlinck popolnoma samostojen mislec.

V sledeči zbirki *La Sagesse et la Destinée* (Modrost in usoda) iz l. 1898. je umirjen stojik. V lepi obliki je zvezal filozofijo in zoologijo v delu: *La vie des Abeilles* (Življenje čebel) l. 1901., kjer v bibliografiji najznamenitejših knjig o čebelarstvu navaja tudi našega Janšo. Sledila je drama *Monna Vanna* (1902), ki je prepotovala vse odre kulturnega sveta (tudi pri nas smo jo videli); tu se pa pesnik ne giblje na pravljicnih tleh, ampak v resničnem življenju.

Filozofično odgovarja tej drami zbirka eséjev *Le Temple Enseveli* (Skrito svetišče) iz l. 1902. — Manj posrečeni sta *Joyzele*, pravljicična igra (1903) in veseloigra *Le miracle de Saint-Antoine* (1904). Sledi zbirka eséjev *Le Double Jardin* (Dvojni vrt) iz l. 1904., kjer se nahaja poetični esé „Ob smrti mladega psička“, ki se mu pa dá s stališča resničnosti v marsičem prigovarjati; veliko idej tega eséja nahajamo pozneje v „Modri Ptici“; končno zbirka *L' Intelligence des Fleurs*, (Razumnost cvetlic) iz l. 1907., „pravljica prirode“, kakor pravi Mme. Leblanc in paralelno *L' Oiseau Bleu* (Modra ptica), „pravljica misli“, ki so jo igrali najprej v ruskem prevodu v Moskvi 20. septembra 1908, potem v Londonu in nazadnje še-le v Parizu. Maeterlinck je namreč sam najbolje čutil, da je delo nepopolno; na nemških odrih, na Dunaju

¹⁾ Izgovori: Rajsbruk.

in drugod tudi faktično ni imelo uspeha (igrali so ga to sezono).

V francoskem jeziku še ne eksistira izdaja zbranih Maeterlinckovih del, pač pa izhajajo njegova zbrana dela pri Diederichsu v Jeni v avtoriziranem, od pesnika samega revidiranem nemškem prevodu Friedricha von Oppeln-Bronikowskega.

Maeterlincka označuje v vsem njegovem razvoju vedno hrepenenje po spoznanju resnice, po spoznanju bistva sveta in življenja, približal bi se rad Večni Skrivnosti, odgrnil oni zastor, ki nas loči od spoznanja Absolutnega, Neznane. V tem svojem hrepenenju je boritelj v vrstah novega duševnega gibanja, panpsihizma, reakcije proti materijalizmu, ki ne more zadovoljiti tega hrepenenja.

Kakor vidimo, se vse ponavlja, človeštvo se v resnici pomika naprej v podobi spirale, kakor pravi Machar; dobo prosvetljenosti je sledila romantika, istotako danes spet vlada nad razvalinami naturalizma nova romantika, simbolizem, ki zida na spoznanju, da nam ves ogromni napredek prirodnih znanosti ni razrešil uganke sveta in življenja.

„Slovan“ bo prinesel v prevodu 3. sliko iz „Modre Ptice“ in prinaša esé „Ob smrti mladega psička“, obe deli sta, kakor smo že omenili, deloma v idejni zvezi. Da pa bodo čitatelji sliko iz „Modre ptice“ bolje umeli, hočemo na kratko skicirati vsebino te pravljicične igre. Maeterlinck nam v tej pravljici hoče pokazati, v čem da obstoji človeška sreča, in pride do rezultata: Tudi če bi človek po kakem čaru dospel k samemu bistvu vseh stvari in odkril Večno Tajnost duha prirode, bi v tem spoznanju iskal zaman svojo srečo, pravo srečo more človek najti le v sebi samem, v pravičnem življenju, v dobrih delih. Človeku ni dan tak čar, zato riše pesnik vso to ekspedicijo, ki išče Modro Ptico — simbol sreče — v transcendentne kraje le kot sanje ubogih dveh otrok v obliki pravljice po občutju in slogu.

Prva slika.

Žena drvarjeva polaga svoja dva otroka, dečka Tylytyla in deklico Mytylo v posteljici in odhaja z možem v spalnico. Sanje otrok se začno; oba vstaneta in gledata bogato božično drevesce v nasprotni hiši. Prihaja Vila Berylune in prosi otroka, naj bi šla iskat Modro Ptico za njeno vnukinjo, ki „hoče biti srečna“. To je spomin iz resničnosti: sosedja Berlingot je prosila Tylytyla, da bi ji dal svojo sivo grlico za njeno bolno vnukinjo, Tylytyl pa je ni hotel dati,

češ „grlica je njegova“. Otroka pripovedujeta Vili, da sta gledala skozi okno bogatašev, kjer je vse lepše, Vila pa odgovarja, da je v bajtici prav tako lepo, le da ljudje tega ne vidijo. Vila dá Tylytu zeleno čepico s čarovnim Demantom, če ga zavrti, lahko vidi „to, kar je v stvareh“: dušo stvari. Če drugače zavrti, vidi preteklost in bodočnost. — Tytyl zavrti Demant, sobica se bajno izpremeni, stene so naenkrat iz safirja, miza iz mramorja, vse stvari v njej dobe človeško podobo: Voda, Mleko, Sladkor, Svetilka, Ogenj, Kruh, tudi Pes in Mačka, ki se prilizujeta otrokoma; vse te duše stvari so za trenotek pobegnile iz „kraljestva molčanja“. Tytyl začuje očeta ropotati v spalnici, se prestraši in zavrti Demant prenažno nazaj, a vse oživiljene stvari se ne morejo tako hitro spet povrniti v kraljestvo molčanja. Zato ostanejo oživiljene toliko časa, dokler bosta otroka iskala Modro Ptico, in pojdejo ž njimi na pot; to so: Pes, Mačka, Luč, Ogenj, Voda, Kruh in Sladkor, vsi ti odidejo z Vilo in otrokoma skozi okno. Sobica je spet temna, prideta Oče in Mati iz svoje spalnice in se prepričata, da oba otroka mirno spita v svojih posteljicah.

Druga slika.

Palača Vile. Otroka in spremljevalci se pripravljajo na pot; ob enem nam pesnik kaže „duše“ stvari po njihovi naturi: jokava Voda in nemirni Ogenj se ves čas prepirata, Sladkor je dobrosrčen, sladak mladenič, Kruh je strahopeten in bahav Sančo Panza, Mačka Tylette je izdajalka, sovraži človeka in nagovarja ostale, da bi se zarotili proti otrokoma. Preprečiti je treba, da bi našla otroka Modro Ptico, pa magari, če pogineta. Pes Tylo pa je zvest človekov suženj in odločno nasprotuje mački, ne pozna nič lepšega na svetu, nego zvesto služiti otrokoma. Karakteristika obeh teh živali je zelo živa in odgovarja popolnoma idejam v omenjenem eséju. Najprej gresta Tytyl in Mytyl v preteklost, v „Kraj Spominov“, kjer obiščeta mrtvega deda, babico in umrle brate in sestre. To, tretjo sliko prinaša „Slovan“ v prevodu, ta slika je tudi v resnici najbolj posrečena izmed vseh poleg slike „Pokopališče“. V tej meri kakor se otroka spominjata dogodkov v minolosti, vstajajo in se oživljajo pred njima pretekle stvari in dogodki, ki sta jih doživela.

„Ta igra z mislimi oseb na odru, ki se takoj tudi oživotvarjajo krog njih, je sijajno razrešen scenični problem. Kako se izpreminja občutje iz tesnobe, negotovega in meglenega pričetka v prijetne, jasne spomine in kako ta

svetloba spet ugaša in preide v žalostno meglo, ki zavije spet ves kraj minolosti — to je izvršeno, krasno, na živ in realen način.“¹⁾)

Ded Tyl dá otrokoma kosa, ki se jima zdi moder; ko ga prineseta k Vili, vidita, da je črn: v preteklosti ni Ptice Sreče.

Četrta slika.

Luč pošilja otroka s Psom, Mačko, Sladkorjem in Kruhom v palačo Noči, ki je varuhinja vseh skrivnosti življenja. Tytyl odpre vse te njene tajnosti in pride končno k vrtu sanj, kjer letajo milijarde Modrih Ptice. Ko pa prineseta ujete ptice k Luči, so vse ptice mrtve, t. j., tudi v sanjah ni prave sreče.

Peta slika: V gozdu.

Mačka zapelje otroka, naj po noči, ko Luč spi, pobegneta v gozd in tam pokličeta z Demantom duše dreves in živali in si od Hrasta izprosita Modro Ptico. Pred otrokoma gre pa Mačka sama v gozd in se domeni z drevesi in zverjadjo, da otroka ubijejo. Ko pride Tytyl s sestrico v gozd in oprostí z Demantom duše dreves in živali, pregovori hinavska mačka Tytyla, naj dá nemirnega Psa zvezati. Drevesa in zveri sodijo otroka in ju napadejo, Tytyl brani junaško sebe in sestrico, zvezanemu Psu se posreči, da pretrga vezi in ju brani, dokler ne pride Luč t. j. vzide dan. Tudi v globokih skrivnostih prirode ne najde človek Ptice Sreče.

Tudi ta slika je zgrajena popolnoma na ideologiji iz študije o duševnem življenju psa.

Šesta slika.

Luč s spremljevalci pelje otroka pred zid pokopališča in jima ukazuje v imenu Vile, da zbudita mrtve in jih vprašata za Modro Ptico.

Sedma slika. Pokopališče.

Temeljna misel te scene je: ni mrtvih, ni posmrtnega življenja, ki bi bilo v zvezi s telesom; scena je enostavnejša, nego „Kraj Spominov“, toda prav tako popolno in učinkovito izraža svojo misel. Tytyl z Mytylo stoji med grobovi in križi vaškega pokopališča, v mesečni svetlobi se jasno vidi ura na cerkvenem stolpu, kjer se kazalec približuje dvanajsti. Mytyl se vsa trese od strahu, Tytyl pa ji razlaga, da ne sme zbuditi z Demantom mrtvih poprej, dokler ne udari polnoč, ko navadno prihajajo iz grobov; noče jih vznemirjati. Ti mrtvi so beli, mrzli in molčeči, živijo se od korenin v svojih tesnih, temnih grobovih. Končno bije dvanajsta. Tytyl

¹⁾ V. Tille: Maurice Maeterlinck. Analytická studie. Praga 1910., str. 360. — Tilleja sem se poleg Mme. Le Blancove večinoma držal. To je najboljša in največja studija o Maeterlincku sploh, šteje nič manj ko 552 str.

sam se trese, vendar pa zavrti Demant. Nastane minuta grozne tišine. Kar se začno križi majati in grobovi odpirati... Mytyl kriči od groze, — toda iz odprtih grobov se vzdiguje lahno, kakor meglica, drobna zelen, vedno bolj gosta in rastoča, kipi in brsti čudovito, pokrije končno ves prostor in izpremeni pokopališče v čaroben vrt, nad katerim rdi prva zarja. Rosa trepeče, cvetovi se odpirajo, veter šumi v drevesih, čebele brne, ptički se bude in pojo himne solncu. Tytyl in Mytyl, vsa omamljena iščeta v tej povodnji zelenja, cvetja in življenja grobove: „Kje so mrtvi?“ — „Ni mrtvih.“

Osmo sliko.

Luč pravi otrokoma, da bo treba iti v vrtove vseh Radosti in Sreč človeka, da pogledata, če je morda tam Modra Ptica.

Deveto sliko.

Otroka se nahajata na vrtu Sreč, kjer okoli velike mize sede, jedo, pijo in pojo najbolj Tolste Sreče na pr. Sreča-bití-bogat, Sreča-bití-posestnik, Sreča-piti-brez-žeje, Sreča-jesti-brez-lakote, Sreča-ničesar-ne-razumeti itd. O kaki Modri Ptici se jim niti ne sanja. Pes, Kruh in Sladkor se dajo zvabiti k mizi in se goste ž njimi. Tytyl se brani njihovim vsiljivim prošnjam in končno zavrti Demant, scena se popolnoma izpremeni, obložena miza izgine, vesele maske gostov padejo in vidi se njihova prava, gnusobna podoba; prestrašeni in obupani začno grozno tuliti. Pes, Kruh in Sladkor zbeže. „Kje je zdaj lepi vrt“ vprašuje Tytyl. Luč pa odgovarja: „Ostali smo na istem prostoru, le naše oči vidijo zdaj drugače... zdaj vidimo, kako izgledajo stvari v resnici; in zdaj gremo gledat duše onih Sreč, ki prenesejo Demantovo svetlobo. Najprej prihajajo Male Srečice: Sreče otrok, Sreče domače-hiše, Sreča-zdravja, Sreča-čistega-zraka, Sreča-modreganeba, Sreča-gozda, Sreča-solnčnih-ur, Sreča-dežja, Sreča-ognja-po-zimi itd. itd.

Pa tudi te male Srečice ne vedo nič o Modri Ptici. — Zdaj pridejo še Velike Radosti: Radost-bití-pravičen, Radost-bití-dober, Radost-dovršenega-dela, Radost-premišljevanja, Radost-razumevanja, ki išče vedno svojo sestro Srečoničesar-ne-razumeti, dalje Radost-videti-to-kar-je-lepo, Velika Radost-ljubiti in končno Radost-materinske-ljubezni, ki se zdi Tytylu podobna materi, vendar pa mnogo lepša. — Luč se je bila nekoliko umaknila na stran, ko jo pa Radost-materinske-ljubezni ugleda in izve, da je to Luč, ki so jo vse Velike Radosti tako dolgo brez uspeha iskale, prikljče vse druge Velike Radosti, ki hočejo videti, spoznati zadnje resnice; toda Luč

zagrne svoj zavoj: „Ura še ni prišla, morda pride kdaj brez bojazni in senc... Poljubimo se kot sestre, ki so se našle, in pričakujmo dneva, ki pride kmalu.“ Ko so se po vrsti objele in poljubile, imajo vse solze v očeh. — Tytyl vprašuje zavzet: „Zakaj vse joka?“ Luč odgovarja: „Tiho, otrok moj...“ — Tudi tukaj še ni popolne sreče.

Deseta slika: Kraljestvo Bodočnosti.

Luč gre z otrokoma v kraje, kjer prebivajo še neporojeni otroci, ki čakajo na svoj odhod v pozemsko življenje. Tu ujmeta ptico, ki se jima zdi modra, ko se pa vrmeta, vidita, da je rožnate barve.

Enajsta slika: Ločitev.

Tytyl in Mytyl in vse spremstvo se nahajajo spet pri domači hišici. Luč pravi, da je preteklo leto dni in da pride Vila po Modro Ptico. Tytyl se opravičuje, češ da ni on kriv, da je ptica preteklosti postala črna, ona bodočnosti rožnata, da so sanjski ptiči Noči mrtvi in da ptice gozda — prirode — ni mogel ujeti. Luč ga tolaži: „Napravili smo, kar smo mogli. Najbrže ta Modra Ptica sploh ne eksistira ali pa izpremeni barvo, kakor hitro jo človek dene v kletko.“ Frazerski Kruh, sangvinični Ogenj, sentimentalna Voda, svetohlinski, jezuitski Sladkor vsi se poslavljajo, najbolj obupan je ubogi zvesti Pes Tylo, ki žalostno tuli in na hrupen in buren način izraža otrokoma svojo ljubezen; karakteristika psa je posebno tu prekrasna.

Tako težko se vrača v kraljestvo molčanja: „Ne, ne!... Nočem!... Nočem!... Govoril bom še vedno!... Saj me boš zdaj razumel, kaj ne da, moj mali bog?... (t. j. Tytyl). Kajpada, kajpada!... In povedala si bova vedno vse, vse, vse!... In prav priden bom... In naučil se bom brati, pisati in igrati domino!... In zmerom bom prav čeden... In ničesar več ne ukradem v kuhinji... Ali želiš morda, da napravim kaj prav presenetljivega?... Ali hočeš, da objamem Mačko?...“

Mačka pa pravi otrokoma za slovo „prisiljeno in zagonetno“: „Ljubim vaju oba tako, kakor zaslužita.“ — Končno se poslovijo še Luč od otrok, ki jokata in se ne moreta ločiti od nje: „Nimam glasu, kakor Voda, nimam drugega nego svoj sijaj, ki ga Človek ne razume... Toda jaz bedim nad njim do konca dni... Spomnita se, da sem to jaz, ki govori z vama v vsakem trepetajočem žarku lune, v vsaki smehljajoči se zvezdi, v vsaki vstajajoči zarji, v vsaki prižgani svetilki, v vsaki dobri in jasni misli vajine duše.“

Ura bije osem in otroka odideta v kočico. Dvanajsta slika: Prebujenje.

Svetlo jutro. Otroka spita v svojih posteljicah, mati ju prebudi. Vsa sobica je prijaznejša, čistejša, taka kakor jo vidita otroka zdaj po izkušnjah svoje poti. Otroka govorita o svojih sanjah, mati je vznemirjena, da bi ne bila morda bolna. Pride soseda Berlingot in prosi spet Tylyla, da bi dal grlico njeni vnukinji. Tylyl jo zdaj drage volje dá in opazi ves zavzet, da je ptica modra. Soseda pripelje vnukinjo, ki drži v naročju grlico. Tylyl ves vznemirjen gleda deklico, zdi se mu podobna Luči. Vpraša jo: „Ali je dovolj modra?“ Deklica pravi, da je zadovoljna. Tylyl: Videl sem že bolj modre. Pa tiste najbolj modre, delaj, kar hočeš, ne ujameš je.“ — To je besedna igra o pravljicni sreči. — Otroka se igrata z grlico, ki jima pa uide.

Deklica joka, Tylyl jo tolaži, češ, pa jo že spet ujame, k občinstvu obrnjen pa pravi: „Če jo kdo izmed vas spet najde, naj jo nama vrne... Potrebujeva jo, da bova pozneje srečna...“

S temi besedami se igra končuje.

Kakor smo že rekli, Maeterlinck sam z igro ni bil zadovoljen, ker nad besedo in njenim transcendentalnim, simboličnim pomenom prevla-

duje večinoma le razkošna, sijajna oprema, tako da napravi na odru le vtisk opremne igre; najboljše je, kakor smo že omenili, izražena filozofična misel scenično v slikah: „Kraj Spominov“ in „Pokopališče“. Posebno scena na pokopališču, ki izzveneva v besede: „Ni Smrti, ampak le Življenje je,“ — nam kaže, kako se je pesnik oprostil svojega prejšnjega mračnega fatalizma. Vsa ta igra sploh znači vrhunec njegovega optimističnega svetovnega in življenjskega naziranja. „Ni one sovražne usode, ki bi mogla uničiti notranje življenje človeka in vseмирja, kakor jo je slikal v svojih dramah prve dobe: človeštvo se bliža — to veruje pesnik — duševnemu bistvu vseh stvari, preteklost živi v njegovih spominih, v prihodnosti pa čakajo milijoni vedno popolnejših duš, da jih pokliče Čas na zemljo, in odhajajo spet z zemlje v preteklost, ko so izpolnile svoje poslanstvo in doprinesle k razvoju življenja.

In v tem kratkem trenutku, ko vzplamtijo v pozemeljski zavesti, iščejo srečo: iščejo je v preteklosti, v sanjah, v skrivnostih prirode, v bodočnosti, toda zaman, le v sebi samih in v tem zemeljskem življenju morejo najti srečo — če jim je bila sploh sreča namenjena na zemlji...“¹

¹ V. Tille, l. c. str. 361.

FUNTEK A.:

NA SAMOTNI POTI.

Šel sem čez polje
ob večerni zarji.
Nad menoj je, drobna pika,
žvrgolel škrjanček.

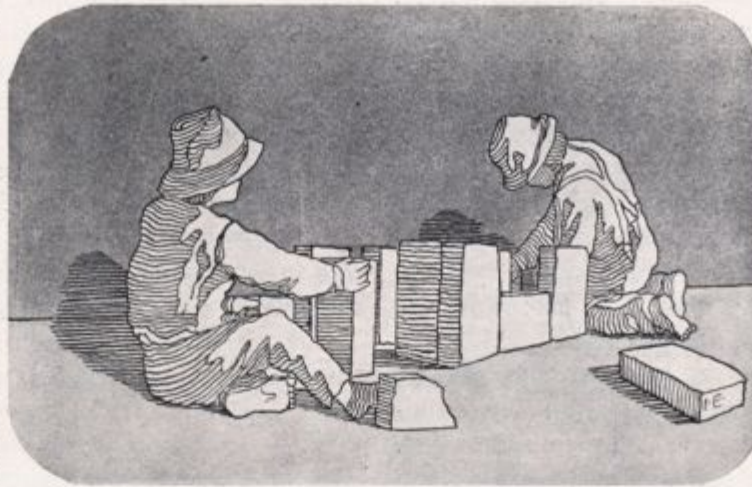
Pa se je privlekla
mimo mene glasna družba.
Dame in gospodje.
Brili so dovtipe,
da vesoljni svet
nima bolj neumnih.
In cvetoča ustna
so se jim smejala,
da je živi smeh
šel po tihem polju
skoro prav tako
kakor gori v sinjem zraku
spev škrjančkov...

In odšli so zopet
nizki in vsakdanji.

Ti ne hodijo sami!
Več jih mora biti,
kadar plove pod večer
na samotno polje
mehka poezija.

In takrat se vesele
gluposti vzajemne.

Poezije pa je več
v zadnjem potepuhu,
ki po tihem polju
hodi sam s seboj
ter nehotoma prevzet
od ubranosti večerne,
časih tudi postoji
in nekam sanjavo
gleda za škrjančkom
na samotni svoji poti...

CVET POZLAČENI.

(PRAVLJICA).

Petelin-pevec je s krili udaril in na Prilipgradu so se odprla vrata. Marko in Marijan, nečak mu, jahata na lov.

Opoldne je Marijana zažejalo in zajahala sta v mesto Krojan. Ban krojanski ju je lepo podvoril; sama njegova hči, Zlatija jima je natakala.

Marijan vzljubi Zlatijo. Ban krojanski mu jo obljubi, ako na svojem konju preplava Vukovovodo in natrga pozlačenega cvetja, ki je onstran nje na rdečih skalah. Grozote Vukove planine je poznal le Marko.

Na Vukovi planini ni poti ni križpotja; nakotilo se je na njej zveradi; volkovi vijejo, gavrani krokajo, medvedi skačejo.

O polnoči je na tihem odjezdil Marijan. Marko ga je zaman rotil, naj ne ide, a končno mu je dal svojega šarca.

Marijan je dobro gnal šarca konja po Vukovi planini, sekal je volkove in medvede in zdrav dospel do Vukove-vode.

Tu je počival; opazila ga je Vila in ga svarila, a on se vrže s šarcem v vodo ter preplava vodo. Onstran se vzpne na rdečo pečino, si natrga pozlačenega cvetja ter se na šarcu vrže nazaj v vodo. Popusti šarcu uzdo in pasove. Kar se skali voda na valove modre in krvave: šarec se bori z njimi in tone. Marijan seka vodo na obe strani in tone.

Tedaj pokliče vila trideset vil na pomoč. V šarca so huknile in bil je kakor prej; v Marijana je vila huknila in bil je kakor prej.

Ona vila, čuvajka jezera, je poslala Marku pozdrav.

R. PETERLIN-PETRUŠKA:

SEBI.

Pod oblaki v solnčne kraje
zaostala plava ptica,
trudna že je perotnica,
trdna volja moč ji daje.

Stokrat pač je z zrnom pala
mravlja raz peščeni griček,
a dosegla je vršiček,
nič pregrade ni se zbala.

Ti sred pota si obupal?
Pal si stokrat, stokrat vstani,
glej naprej, ne glej postrani
in doseži cilj brez hrupa!

HEKTOR IN ZAGONETNA GOSPODIČNA.

(HUMORESKA.)

I.

Vse dopoldne se je oziral koncipist Jakob Rodej skozi okno, če se morda ne privleče odkod kaka nevarna meglica, ki bi poklicala za seboj še druge oblačke; pa se ni zgodilo. Nebo je ostalo čisto in jasno, prav pomladansko je sijalo solnce, in ko je ob dveh zapustil urad, se mu je zdel zrak tako prijetno topel, da bi bil najrajši slekel svoj površnik. Do obeda mu skoro ni bilo, pa je vendar stopil v gostilnico kar tako iz navade, saj je bilo do pete ure še časa več ko dovolj in koncipist Rodej je premišljeval že dopoldne, katero pot bi ubral, da bi lahko popolnoma nemoteno premislil vse, kar je sklenil povedati gospodični Adeli. Sicer ji je že pred tremi meseci napisal dolgo, ljubeznivo pismo, a najbrže ona ni zasledila tiste glavne misli, ki je koncipist Rodej ni mogel niti se upal izraziti dovolj odločno in jasno. Zato je bil tudi njen odgovor povoljen in nepovoljen.

Morda se ji je godilo pri pisanju kakor njemu — je večkrat premišljeval koncipist Rodej, ko je čital njeno pismo. — Rada bi bila povedala tisto veliko usodno besedo, pa je čutila neki strah ali Bog ve kaj, da je ni zapisala. Seveda, saj ji tudi on ni dal k temu nikakega povoda.

Na veselici, kjer se je seznanil z njo po svojem prijatelju, je bil redkobeseden, kajti tako se mu je zdelo najprevidneje, da ne izreče kake neumnosti in neumestnosti, zakaj njej se je videlo, da je vajena parketa kakor trotoarja, on pa je bil v občevanju z ženskami še popoln začetnik. Dvoril ji je pač z vso plaho galantnostjo in se trudil biti kratkočasen in zelo duhovit, kar se mu je menda tudi nekoliko posrečilo, kakor je sklepal iz njenih smehljajočih pogledov, ali ravno njeni smehljajoči pogledi so bili zopet vzrok, da je zamolčal marsikaj, kar ji je želel povedati takoj tisti večer, ko jo je srečal prvič v svojem življenju. Drugo jutro, ko je premišljeval

vse njene in svoje besede, si je sicer priznal, da je ravnal kar najpametneje, čutil pa je obenem, da je bil ves večer brez vsakega večjega pomena za njuno pobližje znanstvo, in to mu ni bilo po volji. Tujec bi ji pač lahko ostal, ne da je kdaj izpregovoril z njo par brezpomembnih besed; če pa se je že zgodilo, da je pil s toliko naslado luč njenih lepih oči, naj bi bil tudi poizkusil strniti pot svojega življenja s tistimi sladkimi zagonetkami, ki mu jih je nudila Adela z vsakim malenkostnim pogledom. Sicer je izkušal popraviti vse to ob vsakem poznejšem srečanju, pa se mu je godilo vsakikrat kakor tisti večer na veselici. Adela je bila zgovorna in se mu je smejala z zvonkim glasom, ki je zvenel potem v njegovi duši ves božji dan in še pozno v noč, koncipist Rodej pa ni našel besede, ki bi bila pravi ključ do globin njenih razposajenih misli. Naposled je sklenil, da opravi vso stvar pismeno. Prvi hip se mu je zazdela ta misel smešna in predrzna, kajti zavedal se je, da se s tem izda popolnoma, ako še res ni zaslutila, da čuti za njo več nego navadno znanko, a ko je popisal dve poli z majbnimi, drobnimi črkami in se ob končnem pozdravu trudno oddahnil, je spoznal, da je stvar pismeno tem težja, ker je še bolj premišljeval in tehtal vsako besedo, preudarjal in presojal vsak stavek, da je postalo naposled pismo čisto prijateljske vsebine z dolgo štreno omlednih fraz in brez vsega tistega toplega čustvovanja, ki ga je hotel izraziti pred vsem kar najlepše. Kljub temu je odposlal pismo, ker je čutil, da bi ne bilo drugo prav nič boljše.

Naposled pa — se je tolažil — saj je poglavitno pismo sploh in ne kar je pisanega na papirju: človeku, ki mi je zoprni, bi gotovo ne govoril na dolgo in široko. Čisto gotovo pomisli: zakaj vse to? No in odgovor je samo eden.

Tako je mislil Jakob Rodej in je odposlal pismo v trdnem prepričanju, da je napravil od-

ločilen korak. Čez tri dni je dobil odgovor. Začetne besede so bile prav take, kakor je mislil že vnaprej: čudila se je gospodična Adela, da je prišlo gospodu Jakobu Rodeju na um, pisati tako dolgo pismo. Čemu? — je zapisala in ko je Jakob Rodej prebral to besedo, ki je bila napisana celo z nekoliko večjimi črkami nego druge, je pogledal v strop in zatisnil uči. Dve misli sta se tisti hip križali v njegovih možganih: ali ga hoče prisiliti nalašč, da bi ji povedal čisto razločno in odkrito tisto težko resnico ali ga resnično ne razume. In pri tem je videl njen obraz oblit od tiste lahne rdečice, ki je podobna soju zahajajočega solnca, in ni mogel, da bi ne verjel njeni odkritosrčni nevednosti. Iz nadaljnjega pisma ni zvedel nič posebnega. Govorila mu je o prijateljstvu kakor on njej, tudi bižajoče spomladi se je spomnila, kakor on, in na koncu se je celo tako izpozabila, da je dobesedno prepisala zadnji stavek njegovega pisma. Jakob Rodej ga je sicer takoj spoznal za svojega in se kar ni mogel načuditi prelepi zbranosti tistih blagodnečih besed, ki so sporočale nešteto pozdravov, naposled pa je celo uganil, da zna, kakor je sklepal po tistem zadnjem stavku, Adela njegovo pismo popolnoma na pamet. In to ga je razveselilo, da je ves srečen blagoslavljal trenotek, ko se mu je zganila globoko nekje v prsih tista mračna bol, ki je napotila k njej vse njegovo hrepenenje... Toda vse to veselje je ugasnilo v njem takoj, ko je pomislil na svoj prvi prihodnji korak, kajti zavedel se je s težko trpkostjo, da ni dosegel s tem še prav ničesar. Saj je moral še vedno tavati v dvomih in v vsem pismu ni bilo niti ene besede, ki bi mu vsaj nekoliko namignila, naj li hodi naprej po tej poti ali pozabi na vse, o čemer pa bi koncipist Jakob Rodej zopet globoko premišljeval, pa če bi mu to tudi nasvetovala sama Adela. In kako tudi ne! Napačen človek ni bil, star nekaj nad osemindvajset let, služba pa je tudi obetala še lepo bodočnost. Poleg vseh teh vrlin bi mu tudi nikdo ne mogel dokazati, da je veseljak in lahkoživec, kaj šele kake druge nespoodobnosti razen ene čudne lastnosti, da je namreč ljubil svojega psa Hektorja bolj ko vsakega prijatelja.

In tako se je odločil naposled po dolgem preudarjanju in razmišljevanju, da povabi Adelo na sestanek, kjer ji razodene vso svojo naklonjenost in vdanost, kajti živeti še dalje v tej negotovosti mu je bilo nemogoče. Zdaj so sijali že skoro čisto pomladanski dnevi, parkrat se je že izprehajal tam zunaj mesta po logu s svojim

zvestim Hektorjem in vsakikrat mu je prišlo na misel, da bi govoril med tistimi zamišljenimi brezami tako brez vsakega strahu, odkritosrčno in navdušeno kakor nikjer drugod. In zato je dočutil kraj sestanka pri tistih dveh brezah, kjer se cepi pot na dve strani. Prva drži čez travnik tja nekam pod bližnje brdo, druga se skriva med drevjem in grmičevjem tik potoka, ki žubori skozi log. Jakob Rodej se je odločil za drugo, seveda le v slučaju lepega vremena, dasi tega v pismu ni omenil, kajti če bi se mu odzvala Adela celo ob deževnem dnevu, potem je stvar že itak dobljena. Da pa bi mu bila že tako naklonjena, o tem je vendar dvomil, zato je tisti dan plaho pošiljal svoje poglede proti visokemu nebu, ki pa se je izkazalo dobrotljivo in usmiljeno: niti en oblček ni motil jasne modrine in ko je pregledal popoldne skozi okno svojega stanovanja še enkrat ves azur tja do daljnega obzorja, si je zadovoljno priznal, da je to po tisti zimi najlepši dan.

II.

Ko se je koncipist Jakob Rodej obrnil pri brinjevem grmu in hotel zopet nazaj do tistih dveh brez, odkoder je premeril pot ravno devetih korakov svetla obleka, ki je bila videti v solčnih žarkih nekako rumena, ali pa se je zdelo tako vsaj koncipistu Rodeju, ki je začutil tisti trenutek v sencih in prsih tesnobo, kakor da ga hoče zadušiti. Čisto počasi mu je lezla vročina preko obraza gor do obrvi in ko ji je hotel pohiteti nasproti, je začutil celo v nogah neko neprijetno okornost.

Hektor je povzdignil glavo visoko, koža med uhlji se mu je nagubančila, nato pa je zarlenčal in napravil proti Adeli par drznih skokov, a naenkrat zopet obstal in okrenil glavo nazaj, kakor da ne razume, čemu ga kliče koncipist Rodej.

„Hektor, mir!“ ga je opozoril Jakob Rodej še enkrat in Hektor je povesil glavo in rep, nato pa se poslušno umaknil s steze in le zdaj-pazdaj še postrani pogledal Adelo, ki se ji je videlo, da si skoro ne upa mimo psa.

„Odpodite vendar tega hudobneža.“ je vzkliknila s prosečim glasom in pokazala z orokavičeno desnico na Hektorja, ki kar ni hotel prenehati s svojim renčanjem.

„O, saj ni tako hudoben, kakor je videti,“ jo je potolažil koncipist Rodej in se ji globoko poklonil.

„Prav nič mu ne zaupam! Poglejte, kako me pogleduje!“

„To se vam samo zdi, gospodična, v kratkem vam bo naklonjen kakor jaz,“ je izpregovoril, ne da bi kaj pomislil, a gospodični Adeli je poklon menda ugajal, kajti ustnice je napela v ljubko šobico, potem pa ga pogledala postrani, kar je spravilo koncipista Rodeja skoro v zadrego.

„Resnično,“ ji je pričel zatrjevati, ker ni znal drugače nadaljevati pogovora. „Od početka je napram vsakemu nekako nezaupen, a ko se nekoliko bolj seznanil s človekom, ni zlepa zvestejšega spremljevalca. Hektor, poljubi roko!“ je zaklical in pokazal na Adelino desnico.

Hektorju so se zasvetile oči in je iztegnil vrat, kakor da ni dobro razumel.

„O, hvala lepa,“ se je branila Adela — „do takega prijateljstva pa midva že nikoli ne prideva. Fej, meni se psi gnusijo!“

Nagubančila je čelo in stresla z glavo, da se je zazibal širokokrajni klobuk, njene oči pa so se uprle v Hektorja s temno mržnjo.

„Čudno, meni pa je ta žival tako pri srcu, da bi jo težko pogrešal. No, seveda, vi imate dovolj druge zabave in kratkočasje, meni pa je Hektor, lahko bi dejal — vsa družba. In se me je tudi privadil, da bi ne ostal nikjer drugje. Čudno razumna žival je to, verujete! Če sem kdaj otožen in zamišljen, sede poleg mene in me pogleduje tako klavrno, da se mu moram nasmehnuti. In če se mu nasmehnem, se prične vzpenjati po meni in se mi zahvali za vsak prijazni pogled s tako radostnim lajanjem, da ga včasih težko pomirim. In čemu bi sovražil tako razumno živalco? Pogledajte, kako naju opazuje! Seveda, vas še ni videl v moji družbi, pa se mu zdi morda čudno.“

„O, vi ste čudak,“ se mu je zasmejala Adela in mimogrede pogledala Hektorja, ki je ob njenem pogledu obstal, kakor da se je prestrašil, potem pa nekako boječe zalajal in se pridružil koncipistu Rodeju.

„Čudak? Zaradi Hektorja?“ jo je povprašal zavzeto.

„Tudi! pa sploh —“ in pri tem je zopet pritisnila robec na usta in se pritajeno zasmejala.

„Čudno dobre volje ste, gospodična Adela!“

„Pa zakaj bi ne bila?“ Pri tem ga je pogledala za hip naravnost v oči, potem pa se zagledala v daljo.

Koncipist Rodej je premišljeval in premišljeval, kako bi pričel zanimivejši in živahnejši pogovor, pa se mu ni porodila niti ena srečna misel, zato je naposled pogledal na nebo in dejal polglasno:

„Seveda, če je tako lep večer, kako pa bi ne bili veseli.“

„Kaj pa vidite tako lepega?“ ga je vprašala zbadljivo.

„Vse, kamorkoli pogledam,“ ji je odvrnil koncipist Rodej, kajti resnično se mu je zdel tisti večer najlepši, kar jih je kdaj doživel. Tako lepo so se blestele tam v sinji dalji Kamniške Planine, na katerih je še vedno čepela zima, ves log pa je bil oblit od večernega solnca, da so se videli vrhovi brez kakor oškropljeni s krvjo. Adela pa je gledala v daljo tako hladno in brezbrizno, kakor da ne čuti te lepote, in smeh je zvenel po logu, kakor da se smeje vrbam, ki so šumele tam ob potoku, Kamniškim Planinam, Hektorju in še koncipistu Rodeju bogve zakaj. In koncipistu Rodeju je bilo težko, kajti pričakoval jo je vso bolj plaho in zamišljeno, zdaj pa ni bilo v njej nič tiste resnosti, ki je vela iz njenega pisma, še pomladi se je smejala, dasi jo je pozdravljala v pismu s težkim pričakovanjem.

„Kaj premišlujete, gospod Rodej,“ ga je vprašala naposled, ko je koncipist Rodej zamišljeno molčal.

„Ali naj bom odkritosrčen?“

Glas se mu je nekoliko tresel in tudi ko je pogledal v njene oči, je zopet naglo umaknil svoj pogled.

„Seveda,“ mu je pritrdila.

„Vas, gospodična Adela, ki ste mi tako nerazumljivi,“ ji je priznal in obstal pred njo, kakor da pričakuje sedaj tudi on prav tako odkritosrčne besede.

Adela je pogledala z lahnim usmevom tja proti vrbam in je nekaj časa molčala, potem pa je izpregovorila čisto mirno.

„Ko sem prejela Vaše prvo pismo, ste mi bili precej nerazumljivi tudi vi —“

„In ko ste prejeli drugo?“ jo je hlastno prekinil koncipist Rodej in vztrepetal ob slutnji, da pride vsak hip tisti odločilni trenotek.

„Ko sem prejela drugo, sem bila z vami že popolnoma na jasnem.“

„Kako? Govorite vendar, gospodična Adela!“

„Najprej sem sklenila, da ne pridem,“ je dejala popolnoma hladno in odločno, da so koncipistu Rodeju vztrepetale ustnice in obrvi, pa kakor da se ji je zasmilil, je dodala takoj bolj nežno: — „potem pa sem se odločila, da pridem.“

„Ampak čemu vendar ti pomisleki, gospodična?“

„Ne vem,“ je skomiznila z rameni. „Moj Bog, gospod Rodej, pogledjte, Hektor me gleda zopet tako osorno.“

Koncipist Rodej pa je segel po njeni roki in obraz mu je gorel v temni rdečici.

„Ne bojte se, saj ste pri meni —“

„To je ravno, saj se vas tudi bojim,“ mu je odvrnila naglo in mu izmaknila roko.

Koncipist Rodej jo je pogledal presenečen in ni mogel izpregovoriti nobene besede.

„Ali sem vas užalila?“ ga je vprašala laskavo in stopila čisto k njemu.

„Ne, ampak saj pravim, da vas ne razumem.“

„To vam verujem, kajti vi me ne smete razumeti.“

„Pa razložite mi vendar to, gospodična.“

Adela je zopet pritisnila robec na usta in se pritajeno zasmejala.

„Zakaj vse to, gospodična?“

Toda Adela se je smejala še bolj.

„Vi me hočete samo mučiti, gospodična Adela.“

Takrat pa se je zresnil obraz tudi njej in pogledala ga je sočutno.

„Motite se, gospod Rodej, baš zaradi tega, ker mi je bilo težko misliti, da bi me čakali bogve kako dolgo zaman, sem prišla, kajti mučiti bi vas ne hotela nikoli. Ampak ker se bojim, da bi do tega mogoče vendar prišlo, je bolje, da se vrneva. Do onih brez, kjer sva se sestala, me lahko spremite.“

In pri tem se je okrenila, koncipist Rodej pa je stal na mestu kakor prikovan. Oči so mu gorele in ustnice so se mu tresle, da je gospodična Adela kakor v strahu za korak odstopila.

„Saj ste komaj prišli,“ je dejal naposled in jo pogledal očitajoče.

„Da,“ mu je zadržala resno — „bolje je tako za oba, kajti —“ in umolknila je naenkrat, kakor da se je prestrašila tiste besede, ki jo je hotela izgovoriti.

„Kaj ste hoteli povedati? Izgovorite vendar in ne bodite tako zagonetni,“ jo je poprosil, a gospodična Adela je gledala zamišljeno v tla, kakor da ne sliši njegovih prosečih besed.

„Pa kaj naj vam povem! Kar bi rada jaz, bi vas užalilo, kar želite vi, pa ne smem.“

„Ali veste, česa želim?“

„O, to vam berem z oči! O, pa da me ne boste imeli za tako neusmiljeno —“ je dejala naglo in prav tako hitro ovila roke okrog njegovega vratu, na to pa ga poljubila na ustnice tako iskreno, da je vztrepetal koncipist Rodej, kakor da ga je zadela kap.

Gospodična Adela pa ga je zopet izpustila in si zakrila oči.

„Vi jokate, gospodična?“ je zajecal koncipist ves srečen in zmeden, a gospodična Adela je odkimala in se mu zasmejala na glas:

„Ah, čemu bi jokala, ko je bilo tako lepo, da sem morala zatisniti oči! Ali ste mi hvaležni?“ ga je vprašala in sčela po njegovi roki.

Koncipist Rodej pa je molčal, samo njegovi motni pogledi so pričali, da mu v duši prekipeva nekaj, česar bi nikdar ne mogel izraziti z besedami.

„Povejte mi, kaj premišlujete sedaj?“ ga je vprašala zopet in stopila nekoliko nazaj.

„Torej me ljubite!?“ je vzkliknil koncipist Rodej, kakor da se je prebudil iz lepih sanj.

Tega vam nisem rekla nikoli!“

„Ali ljubile me vendar?!“

„Kako morete misliti kaj takega? Pustiva to!“

„In čemu ste me poljubili?“

Gospodična Adela je nekoliko zardela, nato pa mu je priznala:

„Ker sem slutila, da bo lepo in — glejte, tako lep večer je, zdaj se vam zdi gotovo še vse lepši!“

Koncipist Rodej jo je pogledal in je sklenil roki kakor k molitvi.

„Gospodična Adela, prosim vas, ne norčujte se, to me boli!“

Tudi Hektor jo je pričel pogledovati zopet sovražno, kakor da razume njunin razgovor.

„Saj vem, da se norčujete iz vsega,“ je zavzdihnil naposled koncipist Rodej in sklonil glavo na prsa — „ampak, če ste prišli s tem namenom, bi bilo res bolje, da niste prišli.“

„Zdaj vidim, da mi niste hvaležni,“ mu je odvrnila Adela in zresnila obraz, kakor da je užaljena, pa so ji kmalu pričele lesti ustnice v nasmeh in tudi oči so ji gledale zopet razposajeno tja proti zapadu.

„In zdaj mi povejte odkrito, kako in kaj mislite o meni?“ je dejala po kratkem molku in obstala prav pred ujim.

Koncipist Rodej je nekoliko pomislil.

„Mislim bi lahko marsikaj in ničesar. Poznam vas prav toliko kakor tisti prvi večer na veselici in tako hočete menda sami —“

„Da, tako hočem,“ mu je veselo pritrdila — „in če bi vedela, da vam ostanem vedno taka tujka, bi pustila, da se zaljubite vame kolikor vam drago. Ampak taka igra je nevarna, gospod Rodej, zato je bolje, da me pozabite že nocoj.“

„Pa če bi tega ne mogel?“

„Morate!“ mu je zapovedala in udarila s svojo drobno nožico odločno ob tla.

Koncipist Rodej ni vedel, ali je vse to, kar čuje in kar se godi ž njim, resnica ali se mu

blede in kakor da je uganila njegove misli tudi Adela, se ga je lahko oklenila in mu namignila naprej.

Koncipist Rodej je stopal poleg nje potr in tih, Adeli pa je rdel obraz do drobnih ušes in videlo se ji je, da bi se rada zasmejala na vso moč.

„Nič ne žalujte, gospod Rodej,“ ga je tolažila — „saj me še niste izgubili in če bi me tudi, saj me boste itak kmalu pozabili. Vi ste za šalo preresni, že vidim, jaz pa resnice, kakršno želite vi — ne smem poznati. Glejte, kako lepo zahaja solnce... in midva sva tukaj sama — in vi me zelo ljubite —“

Koncipist Rodej se je sklonil k njej in Adela je pustila, da ji je poljubil oči in ustnice.

„Pa pravite, da sem zlobna,“ mu je nežno poočitala. Motite se! Za resnično ljubezen vam bo vsaka ženska hvaležna, četudi pravi, da vas sovraži in prezira. Toda vi ne smete ljubiti takih žensk, ker nosite v prsih prečuteče srce.“

„Sedaj govorite, kakor da ste izkusili že bogve koliko,“ ji je odvrnil malce začudeno, a Adela mu je položila roko na usta in mu zapretila z drobnim, belim kazalcem.

„Kadar modrujete, ste smešni! Zapomnite si to, da se ne osmešite pred vašo bodočo ljubicco, ki si jo boste gotovo kmalu izbrali.“

Koncipist Rodej jo je pogledal presenečeno in je pobledel.

„In vi, gospodična Adela?“

„No, jaz ostanem to, kar sem —“

„Torej ste me prevarali?“

Sopel je vzhičeno in vse mišice v obrazu so mu drhtele, da se je Hektor kakor razjarjen vzpel visoko po Adeli in glasno zalajal.

Adela je zakričala in se prestrašeno umaknila, na to pa je naglo pristopila h koncipistu Rodeju in mu podala roko.

„Glejte, solnce je že čisto za gorami! Do svidenja!“ Nato se je okrenila in odhitela med šumečimi brezami. (Konec prihod.)

R. M.:

POZDRAV POMLADI.

Zdaj, bratje, s kožuhi kar v skrinjo!
V grmovju že stara zima umira,
že mlade sapice vro v deželo,
že solnce cvetki kelih odpira.

Pozdravljena, zlata gospa Pomlad!
Kako vesele se zvončki nate —
sprejmo te z belimi kapicami.
Trobile ti bodo trobentice zlate
in s svilnimi, mehkiimi šapicami
srebrne te bodo božale mačice:
Pozdravljena, zlata gospa Pomlad!

Že čakajo v cvetju te črešnjeva drevesa,
kot zale belokranjske neveste
in lipe brhke kraj bele ceste,
ki v zimi studeni nemo so sanjale,
v pozdrav ti nežno bodo se klanjale
stresaje mlada smaragdna peresa:
Pozdravljena, svella gospa Pomlad!

In njive, v znoju vročem zorane,
zaklade skrivajo v brazdah kadila
za praznik, ko boš molčeče poljane
na hladne grudi gorko poljubila.
In psalmi mehki se bodo sprehajali,
v presrčni pozdrav ti ročice podajali:
Pozdravljena, krasna gospa Pomlad!

In mi smo hiše lepo pobelili
in na stežaj odprli okna in vrata
in s prtom bleščočim mizo pogrnili,
da prideš v gostije, ti blaga, ti zlata.

Le hitro, mlada gospa Pomlad!
Glej v belem domu za mizo belo
sto rok te bo z molitvo objelo:
Navdihni z duha nas silno močjo,
da čvrsti bomo in čili
vsekdar domovini služili,
naj je, kar je, in naj bo, kar bo!

DR. FR. ILEŠIČ:

LITERARNI DROBIŽ.

I.

HRVATSKI ARHEOLOG MATIJA PETER
KATANČIĆ.

(1750–1825-)

U mevanju Vrazovega prednika in duševnega očeta dekana Jaklina v Ljutomeru in njegovih vrstnikov utegne služiti sledeče dejstvo:

Tekom šolskih počitnic 1790 (pač septembra ali oktobra) je Katančič posetil Brežice, Vihre in Drenovo itd. V iste kraje se je vrnil še l. 1794; tega leta je preiskoval tudi varaždinsko Podravino, Toplice itd. ter je prišel tudi do Ptuja. Večkrat je bil v okolici samoborski, na Mokricah. Povsod je Katančič snimal nadpise, preiskoval podrtine ter zasledoval staro rimsko cesto. Neviodunum je iskal pri selu Drenovu pri Krškem, kar je sprejel tudi Momsen. (Njegovo delo: „Specimen philologiae et geographiae Panoniorum etc., Zagreb, 1795).¹⁾

II.

1. IZ PREŠERNOVE KNJIŽNICE.

V knjižnici „Matice Slovenske“ se nahajajo Vrazove »Djulabije« iz l. 1840. Pred naslovnim listom je Vrazovo lastnoročno posvetilo: (P. N.) G. Dr.: Franji Prešernomu u znak starog prijateljstva Stanko Vraz.

¹⁾ Prim. „Vienac“ 1881.

Knjižica je označena kot e. l. Ivan Sajevec, ki je pod Vrazovo ime še pripisal: preminu 24. maja 1851.

V isti knjižnici so tudi Vrazove „Gusle i tambura“ 1845 s podpisom: J. Sajevec.

Lastnik obeh knjižic je bil današnji ljubljanski stolni prošt Janez Sajovic, ki je l. 1866. obe knjižici podaril „Matici Slov.“ A nekdanj sta bili knjižici last Prešernova.

V „logiki“ in „fiziki“ (t. j., v današnji 7. in 8. gimn. razredu) l. 1848. in 1849. in v naslednjih letih v bogoslovnici je Sajovic imel kolego Ivana Vovka, „Rifčevega Janeza“, nečaka Prešernovega, sina njegove sestre, ki je ostala gospodinja na domu „pri Ribičevih“. O velikih počitnicah je Vovk navadno bival pri svojem stricu in pomagal nekoliko tudi v pisarni.¹⁾ Po njegovi smrti je dobil — tako mi poroča gosp. stolni prošt — iz njegove zapuščine poleg drugih reči tudi knjige, menda, kolikor je hotel, in nekaj jih je pripeljal s seboj v Ljubljano. Izmed teh je dal Sajovcu navedeni dve Vrazovi knjižici in Vukov slovar. Ker sta se mu knjižici (lastnoročni podpis Vrazov!) zdeli znameniti, ju je izročil Matici, da bi se ne izgubili. Vukov slovar

¹⁾ „Često sta delala vizite po gostilnah kranjskega mesta in sredi mesta sta se našla“. Vovk je umrl v Ribnici kot kapelan. „Prešernova sestra je bila vzor blage, poštene, krščanske gorenjske matere“, njen mož Vovk pa ji ni bil enak. V bogoslovnici je Vovka posečala tudi Prešernova teta, „stara kakor grlica“.

pa je z mnogimi drugimi knjigami ob otvoritvi gimnazije v Kranju poslal za tamošnjo gimnazijsko knjižnico.

Sajovic bi bil rad dobil od Vovka še dve listini, a teh mu Vovk ni hotel dati iz rok. Prva je bila listič, pisan hrvatski od nekega vojaškega dostojanstvenika iz Granice na nekega veljaka na Kranjskem. Drugo pa je bil lastno-ročni Prešernov koncept „Nebeške procesije“; tu in tam je bilo med vrstami kaj popravljenega.

Zanimivo je, da je Sajovic beležke o Vrazovi smrti pripisal v srbohrv. aoristu.

2. „NEBEŠKA PROCESIJA.“

Ne vem, kdaj in od koga sem dobil beležnico nekega ljubljanskega dijaka-abiturjenta iz l. 1860., kjer čitam poleg drugih latinskih, nemških in slovenskih sestavkov tudi baš omenjeno „Nebeško procesijo.“¹⁾

Na koncu pesmi, ki je v beležnico zapisana „V Ljubljani 4. Prosinca 1861“, je sledeča opomba: „Pravijo, da je slavni naš pevec Dr. Prešern to pesem naredil, ali je pa res ali ne, se ne ve gotovo. Kavar Herman (— na Mestnem trgu, kjer je sedaj Lozar — pis.) v Ljubljani je rekel enemu mojih součencov, da mu je Prešern sam obstal, da je njegova. Toliko vem za gotovo, da so bili Ljubljančanje, ko je „nebeška procesija“ med ljudi prišla serditi nad Prešernom, kateri jim je pa menda rekel, do je dobro narejena, de bi jo bil on pa še bolji napravil. Pozneje so jo clo policaji po hišah pri dijakih iskali, ki so jo pa vsi poskrili. Natisnjena je, menim v enim tečaju Novic še pred 1848 letom.“

Kakor mi poroča prošt Sajovic, je „Nebeška procesija“ skrivaj romala od hiše do hiše in od dijaka do dijaka in prepisovali so si jo; tudi Sajovic si jo je prepisal. Tako je prišla l.

¹⁾ L. 1860 so dovršili ljubljansko gimnazijo na pr.: Stanonik Fr. iz Loke, Noll Jos. iz Ljubljane, Vesel Ivan iz Mengša, Flis Ivan iz Doba, Krek Gregor iz Javorja pri Škofji Loki, Parapat Ivan iz Ljubljane itd. V članku: „O slovenščini“, ki se nahaja v beležnici, omenja pisec starološko pokopališče in navaja nagrobni napis nekega „Kampelmoherja is Pulhtala“ in neke Mice Kopač iz „Mesta na lonterh“. To bi kazalo na Stanonika ali na Kreka. — Prepis „Nebeške procesije“ kaže neke razlike od Pintarjeve izdaje Prešerna, na pr.: „In per sebi svojga sina“ (3. kitica, enako v „Čbelici“ 1848.) — „duš izvoljenih“ (4. kitica), — „Bog ustavit se mu ukaže“ (8. kit.) — „za kmeteže samo“ (v 9. kit.) — „vselej za seboj“ (11. kit.) — „Ker je ravno njih gledišče, V njem smerad, tma in mraz, Še trohljivo njih plesiše, Lakot v njim, napuh, dolg čas“ (15. kit.) — „odločno“ (17. kit.) — „bo sozidal... Um se trl bo v njim s kolesam“ (kit. 23) — „nam hiše“ (kit. 24). V kit. 16. je „žlahtnih srak“, ne kakor v „Čbelici“ 1848, kjer je: „lačnih“.

1860/61. tudi v ono dijaško beležnico. Bila je radi te pesmi na magistratu baje cela preiskava; kdor je bil na glasu „Slovenca“, je bil citiran; menda tudi poznejši pater Benvenuto Horvat; tako je bil zaslišan tudi Prešeren, a se je odrezal, kakor je gori rečeno.¹⁾

3. PRI PRIMČEVIIH.

V svoji prvi kapelanski službi pri Sv. Križu pri Litiji („pri Turnu“) od 1854—1866 je Sajovic imel župnika Valentina Pretnarja,²⁾ ki je bil tista leta za hišnega učitelja pri Primcu, ko je Julija doraščala. Učil je kot sedmo- in osmošolec njo in njenega brata in hiša je bila toliko na dobrem glasu, da je smel dve leti kot eksternist bogoslovja ostati pri Primčevih.

Pretnar je pravil, da Prešeren ni bil zaljubljen v Julijo, ampak v njen denar. Julija da ni bila lepa, da se je malo po strani držala in da tudi ona ni ljubila Prešerna.

Primčeva trgovina je bila v današnji Stritarjevi ulici tam, kjer je sedaj Maier. V trgovini sta bila zaposlena Malner in Pacher. Ko so Primčevi opustili trgovino, jo je prevzel Malner, ki se je oženil s sobarico Primčevih. Malner je potem vzel v trgovino starega Maierja.

III.

ELEMENT LEVSTIKOVEGA „UBEŽNEGA KRALJA“?

V „Slov. Bčeli“ z dne 15. avg. 1851. čitamo povest Josipine Turnogradske: „Svatoboj puščavnik“.

Turnogradska pripoveduje tu o sinu velikomoravskega Svetopolka, o Svatoboju, ki je poražen zašel v goščavo, tu svetoval svojemu konju zelencu (čutil je, da je prišla ura slovesa), naj se vrne med svoje in jih pozdravi. Svatobojja je prevzela ljubav do prirode in živel je daleč od ljudi sredi med jagodami ob vodici...

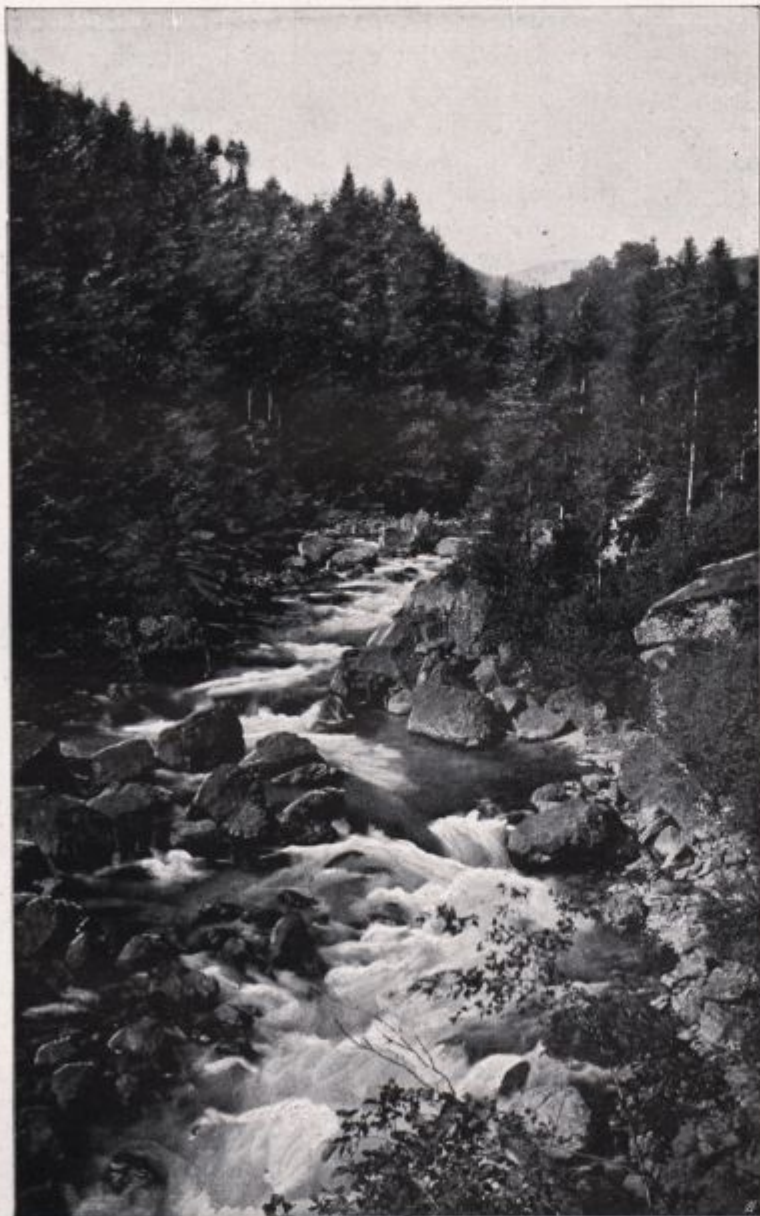
Zdi se mi, da je v tej povesti najti element Levstikove pesmi „Ubežni kralj“ (1858). Evo:

¹⁾ Kar se tiče „Strelišča“, ki ga omenja „Nebeška procesija“, se spominja Sajovic, da je večkrat videl Prešerna iti tja v gostilno („Držal se je malo naprej upognjeno. Precej pošpehan je hodil. Bolj čokat je bil, nego ga predstavljajo“). Sajovic je kot študent stanoval nasproti „Strelišču“ v Dobrletovi hiši, ki se je zvala „Babji grad“ (gospodinje s študenti).

²⁾ Prej kurat v kaznilnici na ljublj. Gradu. Pretnar je Sajovcu poročal tudi o oni preiskavi. V študijah je bil izprva tovariš Vidmarju.

„Svatoboj bega kraljestva oropan... Že je tamna noč svoje zagrinjalo na zemljico poslala... Urni zelenec ga nese skoz tamno goščavo. Tužno pobešana je glava njegova. Trud, glad in tuga slabijo njegove moči. Divja goščava ga obdaja... Še zmiraj ne uzdigne tužni Svatoboj svojih oči ali naenkrat ga prebudi siva gora iz njegovih tužnih sanj, ki se zdaj kakor blede senca uzdignje pred njim. Gleda in gleda. Ne ve ali budi ali sanja. Nepoznana mu je ta divja gošava. Vidi, da ga je streloviti zelenec zanesel

v puščavo, po kateri še morebiti nobena človeška noga ni hodila, ktere še nobeno človeško oko gledalo ni. Tukaj sklene ostati, tukaj v hladni senci visociga drevja si hladila, si miru iskati za svoje serce. Kmalo skoči na merzlo zemljo in stoji pri svojem zvestem zelencu... Tuga, obup in sto drugih strašnih občutkov preuzame Svatoboja tako, da se nevedoma vleže na merzlo zemljico, mirno spanje ga stisne u svoje krilo. Vesele podobe mu pripelje pred dušo, uzame mu žalost, tugo in skerb...“

SAVINJA MED LJUBNOM IN LUČAMI.

R. PETERLIN-PETRUŠKA:

TROBOJNICA.

Belo, modro, rdeče,
to trobojnica
naše je nesreče,
našega srca.

Vsi v prihodnjost lepo
le verujemo,
a za tujci slepo
v noč potujemo.

S svojim se sovragom
vsak dan bratimo,
čakamo pred pragom,
da ga ozlätimo.

Črna nam zastava
prapor bojni bodi,
naj pred nami plava,
nas v boj svetli vodi!

Naj: „Memento mori!“
kliče nam in njim.
„Se do zmage bori,
ali padi ž njim!“

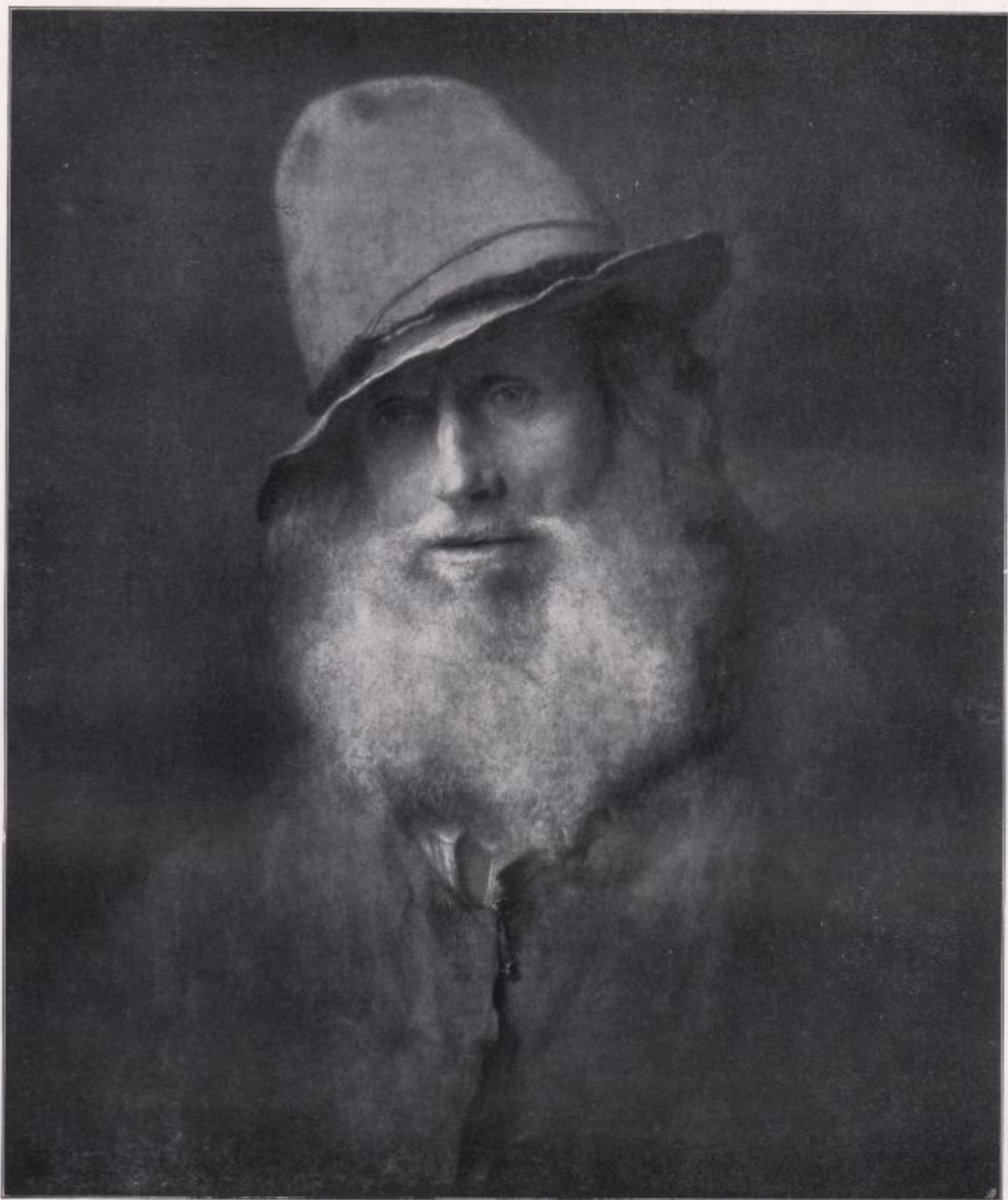
DEMENTIJ:

PRIJATELJEM.

Nemara zgubil sem cilje,
nemara zgrešil sem pot
in nikdar ne bodem „cenjen“
in nikdar ne bodem „gospod“...

Nikogar nimam, ničesar —
le v duši neba odsev
in hipe božanske, svete,
ko s smehom svatuje gnev.

Vi se radostite življenja,
a jaz sem z dušo sam —
in vendar za tisoč radosti
vam enega hipa ne dam!

I. K.: ŠTUDIJA.

OB SMRTI MLADEGA PSIČKA.

(PREVEL DR. VINKO ZUPAN).

Te dni mi je poginil mlad psiček, buldog; dopolnil je bil ravno šesti mesec svojega kratkega življenja. Preteklosti torej še pravzaprav ni imel nobene. Njegove razumne oči so se odprle, da bi zrle ta svet in ljubile ljudi, in zaprle so se spet pred krivično skrivnostjo smrti

Prijatelj, ki mi ga je bil daroval, mu je dal — mogoče iz ironije — precej nepričakovano ime Pelléas¹⁾. Zakaj bi ga bil jaz krstil drugače? Ali morebiti tak-le nebogljen, ljubeč, vdan in zvest psiček onečašča ime kakega človeka ali pa kakega umišljenega junaka?

Pelléas je imel mogočno, izbočeno čelo, na ta način kakor Sokrat ali Verlaine, majhen, črn nosek, ki je bil nazaj zavihan, kakor da z nevoljo nečemu pritrjuje, pod njim pa par širokih, simetrično visečih ustnih gub, ki so dajale glavi preteč, kljubovalen in zamišljen izraz in pa obliko trikotnika.

Bil je lep, kakor je pač lep prirodni nestvor, ki se je razvil natanko po zakonih svojega plemena. In kakšen hvaležnopozoren, odkritonedolžen smehljaj, poln ljubeče pokornosti, brezmejne hvaležnosti in popolne vdanosti se je zasvetil pri vsakem najmanjšem božanju iz te krasnogrde krinke! Od kod je prihajal pravza prav ta smehljaj? Iz teh zvestih, krotkih oči? Iz ušes, ki so se vedno pozorno obračala za človekovo besedo? Iz čela, ki je zravnalo gube, da bi razumelo in ljubilo? Iz tistih štirih majčkenih, belih, naprej stoječih zobčkov, ki so se veselo bleščali na črnih ustnicah? Ali pa morda iz pristrženega, zavihanega repka, ki je po navadi njegovega plemena migal na drugem koncu telesa, da bi izrazil globoko, strastno radost, ki je navdajala majhno bitje, vse srečno, da spet čuti roko in srečava pogled boga, ki se mu je vdalo?

Pelléas se je rodil v Parizu, in jaz sem ga vzel s seboj na deželo. Debele, nerodne in še

¹⁾ Pelléas je glavni junak v Maeterlinckovi drami *Pelléas et Mélisande*.

neutrjene noge so mehko nosile po še neodkritih potih njegovega mladega življenja njegovo mogočno in resno, toponoso in kakor od misli težko glavo.

Kajti ta groba in nekako melanholična glava, podobna glavi otroka, ki se je presilil z učenjem, je ravno začenjala s tistim napornim delom, ki teži vsake možgane, ko vstopajo v življenje. V petih ali šestih tednih je morala sprejeti in v sebi urediti zadovoljujočo predstavo in razumevanje sveta krog sebe. Človek, ki ga pri tem podpira vse znanje njegovih staršev in bratov, potrebuje trideset do štirideset let, da si skicira to pojmovanje, ali bolje: da si zgradi okrog njega, kakor okrog palače iz oblakov, zavest svoje popolne nevednosti; ubogi psiček pa mora rešiti to nalogo v par dneh; in vendar, ali bi njegovo pojmovanje v očeh kakega vsevedočega boga ne imelo iste cene, iste vrednosti kakor naše?...

Raziskati je bilo treba najprej zemljo, ki se da razpraskati in razgrebsti in ki skriva v sebi včasih čudovite reči: gliste in črve, krte, miši, murne; nebo, ki je brez pomena, ker ni nič na njem, kar bi se dalo pojesti, je bilo treba odpraviti z enim samim pogledom; kot nekaj prav dobrega pa pripoznati travo, to krasno, zeleno travo, sveži, prožni travnik, poljano dirk in iger, vabljivo ležišče brez mej, kjer se skriva tudi dobri „pasji zob“, zdravju koristna rastlina. Nadalje je bilo treba konstatirati tisoč prečudnih dejstev, ki so se vsiljevala kar sama; na pr. brez kakega drugega vodnika od bolečine znati presoditi višino predmetov, s katerih se lahko skoči dol, treba se je bilo prepričati, da je popolnoma zaman, zasledovati ptiče, ki vedno odlete, da ni mogoče splezati na drevesa, da bi ujel mačke, ki se mu posmehujejo; razločevati solnčna mesta, kjer se imenitno dremlje, od senčnih strani, kjer zebe; z osuplostjo opaziti, da dež ne pada v hiše, da je voda mrzla, da v njej ni mogoče

prebivati in da je tudi nevarna, da pa ogenj na daljavo prav dobro dé, od blizu pa je strašen; opaziti, da hodijo po travnikih, po dvoriščih in včasih tudi po potih velikanska bitja, oborožena s pretečimi rogovi, ki so morda dobrodušna, na vsak način pa molčeča, ki jih pes lahko precej vsiljivo povoha, ne da bi se sploh zmenila za to, ki pa ne izdajo nikoli svojih skritih misli; izkusiti ponižujoče in sitno dejstvo, da ne smeš slediti vseh prirodnih zakonov brez razlike v domovanju bogov; spoznati, da je kuhinja privilegirano in najprijetnejše mesto tega bivališča, čeprav ni dovoljeno biti tam notri, to pa zavoljo kuharice, ki je kaj imenitna, toda sila ljubosumna višja moč; izkusiti, da so vrata zelo važne in muhaste višje sile, ki vodijo včasih k sreči, večinomoma pa so trdno zaprta, molčeča in otrpla, ošabna in brez srca ter ostanejo gluha na vse prošnje; spoznati enkrat za vselej, da so bistvena dobra tega življenja, njegovi nedvomni užitki, večinoma trdno zaprti v loncih in ponvah in da so skoraj vedno nedosegljivi; naučiti se je treba, da jih gledaš s težko priučeno ravnodušnostjo, vaditi se v tem, da jih ignoriraš, rekoč sam pri sebi, da so to najbrže zelo sveti predmeti, kajti zadosijuje že, da se jih le dotakneš z vso spoštljivostjo le s končkom jezika, pa že zbudiš, kakor s čarodejstvom, soglasno jezo vseh bogov v hiši.

* * *

In pa, kaj naj si misli o mizi, kjer se godi toliko reči, ki jih ni mogoče uganiti, o posmehljivih naslanjačih, kjer je prepovedano spati, o krožnikih in skledah, ki ni nič več na njih, ko mu jih prepuste; in o svetilki, ki razžene temo, in o peči, ki odpodí mrzle dni?

Koliko ukazov, nevarnosti, prepovedi, kaj problemov in ugank je treba uvrstiti v preobložení spomin!... In kako naj spravi vse to v sklad z drugimi zakoni, z drugimi, še večjimi, še zapovedovalnejšimi ugankami, ki jih nosi v sebi, v svojem instinktu, ki vstajajo in rastejo od ure do ure, ki se vzdigujejo iz dna časa in pasme, preplavljajo kri, mišice in živce in se uveljavljajo nenadoma, bolj nevzdržno in mogočno od bolečine, dà celo od ukaza gospodarjevega in strahu pred smrtjo.

Da omenimo torej le en slučaj: ko je udarila za ljudi ura spanja, je zlezal pes v svoj kot, vsenaokoli obdan od teme, tišine in strašne samotnosti noči. Vse spi v hiši gospodovi. Kako majhnega in slabotnega se čuti spričo te skrivnosti! Pes ve, da je tema polna sovražnikov, ki se plazijo in preže. Sumljiva so mu drevesa,

ki piha in žarki lune. Rad bi se skríl popolnoma, ustavil dihanje, da bi ostal neopažen, in vendar mora čuti; mora, pri najmanjšem šumu zapustiti svoj kot, postaviti se temu nevidnemu nasproti in naenkrat prekiniti to mogočno tišino zvezd, čeprav je v nevarnosti, da s tem obrne nase to nesrečo ali hudodeistvo, ki šušti v bližini. In naj bi bil ta sovražnik kdorkoli, če tudi človek, to se pravi: brat tistega boga, ki ga mora čuvati, — on ga mora slepo napasti, skočiti mu na grlo, svoje zobe morebiti bogokletno zasadi v človeško meso, pozabiti vso čarobno moč roke in glasu, ki je enaka oni njegovega gospoda, nikoli umolkniti, nikoli zbežati, nikoli se ne dati zapeljati v izkušnjava niti se dati podkupiti, in, v temni noči, sam samcat in brez pomoči, neprestano do zadnjega diha ponavljati svoj svarilni junaški klic. Evo one od prednikov podedovane dolžnosti, bistvene dolžnosti, ki je močnejša od smrti, ki je ne more izpremeniti niti volja in jeza človeka! Vsa naša ponižna človeška zgodovina vstaja vsako noč v preprostem spominu našega prijatelja iz hudih časov. In kadar mi danes v svojih varnih stanovanjih včasih kaznujemo njegovo času nepriemerno gorečnost, nas pogleda tako začujeno in cčitajoče, kakor bi hotel reči, da se motimo mi, in če smo se mi izneverili glavni točki one pogodbe, ki jo je sklenil z nami takrat, ko smo prebivali še v brlogih, gozdovih in močvirjih, — da ji ostane zvest on in da stoji on še vedno bliže večni resnici življenja, ki je polno pasti in sovražnih moči.

* * *

Toda koliko truda in skrbi, koliko učenja je treba, da prav in dobro izpolnjuje to svojo dolžnost! In kako zamotana je postala od tistih dob v tihotnih jamah in ob samotnih jezerih! Kako preprosta, jasna in lahka je bila takrat! Samotna duplina je imela takrat svoj vhod na obronku hriba, in vse, karkoli se je bližalo, kar se je gibalo v obzoru ravnin in gozdov, vse to je bil nedvomno sovražnik!... Danes pa tega ne more več vedeti... Iti mora s civilizacijo, ki je ne odobrava, delati se mora, kakor bi razumel tišo reči, ki so nepojmljive...

Tako je videti danes, kakor bi ne pripadal več ves svet njegovemu gospodu, ampak da ima njegova posest nerazumljive meje... Predvsem je torej potrebno, da vé čisto natanko, kje je začetek in kje je konec tega svetega ozemlja. Kaj se sme dopustiti in kaj se mora zabraniti? Evo ceste, kjer ima vsak, celo berač, pravico hoditi.

Zakaj? — To ni znano; to je dejstvo, ki ga pes obžaluje, ki ga pa mora sprejeti. Toda k sreči, evo one lepe pešpoti, ta je rezervirana, tja ne sme stopiti nihče. Ta pot je ostala zvesta zdravim tradicijam; ta se ne sme izpustiti izpred oči; po njej prihajajo težki problemi v življenje. Hočete primerov?

Pes spi mirno v solnčnem pramenu, ki posiplje kuhinjska tla z razposajeno plešočimi biseri. Porcelanasti lonci se igrajo med seboj, suvajo se s komolci in se prerivajo na kraju lesenih polic, okrašenih s papirnatimi zobci. Bakreni kotlički mečejo veselo po belih, gladkih stenah svetle lise. Domače ognjišče brni zamišljeno in ziblje tri lence, ki plešejo vsi srečni, in moli skozi majhno žarečo odprtino v svojem trebuhu, ljubemu psu, ki se ne more približati, venomer svoj ognjeni jezik naproti, da mu ponagaja. Ura se dolgočasi v svojem hrastovem postavcu in čaka, kdaj bo udarila božanstveno uro obeda, medtem pa premika svoje pozlačeno nihalo sem ter tja, sitne mušice pa nagajajo ušesom. Na svetli mizi leže piščanec, zajec in tri jerebice poleg drugih reči, ki se jim pravi sadje in zelenjava: breskve, melone, grozdje, grah, fižol, vse skupaj šara brez vsake cene. Kuharica trebi veliko srebrno ribo in vrže drob (mesto da bi ga dala njemu!) v posodo za odpadke. — O, ta posoda za odpadke! Kakšen neizčrpen zaklad, kakšno nahajališče nenadejanih stvari, kakšen biser vse hiše! Saj bo dobil svoj del od tam, najbolj izbrani in najskrivnejši del, ampak delati se mora, kakor bi sploh ne vedel, kje da se nahaja tista posoda. Strogo mu je zabranjeno, da bi brskal tam notri. Človek prepoveduje na ta način marsikatero prijetne stvari, in življenje bi bilo pust, dnevi prazni, če bi v resnici ubogal vse prepovedi v kuhinji, kleti in jedilni sobi. K sreči je človek razmišljen in ne obdrži dolgo časa v spominu zapovedi, ki jih je dal. Dá se prav lahko varati. Končno le dosežeš, kar hočeš, da le znaš potrpežljivo počakati prave ure. Saj je podložen človeku in on je edini njegov bog; ne glede na to pa ima vseeno še svojo osebno moralo, določno in neizpremenljivo, ki dovoljuje popolnoma vsa prepovedana dejanja, če se zgode brez človeške vednosti.

Zatisnimo torej (si misli pes) pazljivo oko, ki si je poprej že vse ogledalo. Delajmo se, kakor bi spali in sanjali o mesečini. — Čuj! nekaj je nalahno potrkalo ob modro steklo na oknu, ki drži na vrt. — Kaj je to? — Nič, glogova vejica; videla bi rada, kaj delajo v kuhinji. — Drevesa so prav čudna in se večkrat gibljejo;

vendar pa ne štejejo, nimamo jim ničesar povedati, brez odgovornosti so, pokoravajo se vetru, ki nima nobenih načel. — Toda zdaj!... To so koraki!... Brž kvišku, ušesa pokonci, nos na delo!... Ne, nič, to je pek, ki se je približal ograji, pismonoša pa je odprl mala vratca v lipovem plotu. — Te že poznamo. Vse v redu... Oni zmerom kaj prineso in smeš jih tudi pozdraviti; in rep gre zdržno dva ali trikrat semtertja s pokroviteljskim smehljajem. Spet nekaj ropot! Kaj pa še? — Voz se je ustavil pred vežo. O, to je pa že tehtnejši slučaj!... Problem je zamotan. Najprej je treba pošteno ozmerjati konje, velike, ošabne živali, ki so vedno praznično nališpane in vedno vse v znoju in ki nikoli ne odgovarjajo. Medtem si je treba ogledati izstopajoče osebe. Oblečene so dobro in so videti čisto zanesljive. Najbrže bodo sedle k mizi bogov. Spodobi se, da jih oblajamo, a brez jeze, z nijnaso spoštovanja, da pokažemo, da vršimo svojo dolžnost, da jo pa vršimo z razumom. Vseeno, malo sumnje obdržimo še in za hrbtom gostov še vohnjamo skrivaj, a vztrajno in s prebrisanim izrazom, da izsledimo njihove skrite namene.

* * *

Kar se oglase drsajoči koraki v bližini kuhinje. To je berač, ki vleče svojo malho, pravi sovražnik, izvestni sovražnik, dedni sovražnik, direktni naslednik onega, ki se je plazil okoli tiste s kostmi posejane votline in ki se pojavlja kar naenkrat spet v zavesti pasme. Pijan od besnosti, s pretrganim lajanjem, od sovraštva in srda režeč, hoče popasti nespravljivega sovražnika za hlače, kar pride kuharica izdajalcu na pomoč s svojo metlo, s tem verolomnim kuhinjskim žezlom, in pes se mora spet umakniti v svoj kot, kjer renči — v očeh onemogle, pikre plamene — strašne, a brezuspešne kletve in si misli sam pri sebi, da je konec sveta, da ni več nobenih zakonov in da je človeški rod popolnoma izgubil pojme o pravici in krivici.

Ali je to vse? — Še zdavnaj ne, kajti tudi najmanjše življenje je sestavljeno iz dolžnosti brez števila, in dolgega truda je treba, da si ustvari srečno eksistenco na meji dveh tako različnih svetov, kakor sta svet živali in svet ljudi. Kako bi se neki mi izrezali, ko bi morali, ne da bi zapustili svojo sfero, služiti kakemu božanstvu, ki bi ne bilo imaginarno in nam samim podobno, kakor je ono, ki se je rodilo iz našega mišljenja, ampak kakemu bogu, ki bi bil čisto viden, vedno pričujoč, vedno delujoč in našemu

bistvu prav tako tuj, nad njim prav tako vzvišen, kakor smo mi nad psom?

* * *

Končno — da se vrnemo k Pelléasu — vé pes približno vse, kar mora delati in kako se mora vesti v oblasti svojega gospodarja. Toda svet se ne končuje pri hišnih vratih in onstran zida in plota je drug svet, ki ga ni treba čuvati, kjer ni več doma in kjer so vsa razmerja izpremenjena. Kako naj se vede na ulici, na poljih, na trgu, v prodajalnah? Po težavnih in temeljiti opazovanjih je spoznal, da se ne spodobi, da bi ubogal, če ga pokliče tuj človek, da mora biti proti neznanecem, ki ga božajo, vljuden, toda hladen. Dalje je treba vesno izpolnjevati gotove dolžnosti tajinstvene vljudnosti nasproti svojim tovarišem, drugim psom, puščati na miru kokoši in race, v slaščičarni se delati, kakor bi ne videl kolačev, ki mole nesramno dol do njegovega jezika, mačkam, ki ga izzivajo na pragovih, ostudno se mu spakujoč, izkazovati tiho preziranje, ki pa ničesar ne pozabi; ne pa prezreti, da je dovoljeno in celo hvalevredno, če preganja in davi miši, podgane in divje kunce, sploh vse živali, (spoznajo se po tajnih znakih), ki še niso sklenile svojega miru s človekom.

* * *

Vse to in še veliko drugega!... Ali je bilo potemtakem čudno, da je bil Pelléas spričo teh problemov brez števila včasih videti zamišljen in da je bil njegov ponižni in krotki pogled včasih tako globok in resen, tako poln skrbi in nerešenih ugank?

Žalibog ni imel časa, da bi bil dovršil težko in dolgo nalogo, ki jo je postavila priroda instinktu, ki se hoče povzpeti do jasnejše višine. Neka precej skrivnostna bolezen, ki kaznuje menda posebej edino to žival, ki se ji je posrečilo, da je zapustila krog svojega rojstva, neka nedoločna bolezen, ki ugonablja na stotine mladih, razumnih psičkov, je končala usodo in srečno vzgojo mojega ljubega Pelléasa. Videl sem ga zadnjih par dni, ko je že žalostno omahoval pod silovito težo smrti, kako se je še razveselil pri najmanjšem božanju...

In zdaj počiva toliko teženja proti nekoliko več luči, toliko gorkote k ljubezni, toliko poguma za razumevanje, toliko prikupljive radosti, toliko dobrih, zvestih pogledov, ki so se obračali k človeku in ga prosili za pomoč proti krivičnim in nerazjasnjenim bolečinam. toliko slabotnih odsevov iz globokega brezdnega sveta, ki

ni več naš, toliko skoro človeških navad počiva zdaj žalostno pod širokim španskim bezgom v hladni zemlji na koncu vrta.

* * *

Človek ljubi psa, a kako bi ga šele ljubil, če bi pomislil, kako edina izjema je v tej prirodni celoti nezlomljivih zakonov ta ljubezen, ki je mogla predreti, zato, da se nam približa, te povsod drugod nepredorne stene, ki ločijo plemena med seboj! Mi smo sami, čisto sami na tem planetu slučajja in izmed vseh oblik življenja, ki nas obdajajo, ni niti ena z nami sklenila take zveze kakor pes.

Nekatera bitja se nas boje, večina nas ne pozna in nobeno nas ne ljubi.

V rastlinskem svetu imamo n. pr. nekatere molčeče in nepremične sužnje, toda služijo nam proti svoji volji. Podlegle so enostavno našim zakonom in našemu jarmu. Onemogle jetnice so, žrtve, ki ne morejo ubežati, na tihem pa uporne in kakor hitro jih izgubimo izpred oči, nas takoj izdajo in se vrnejo k svoji nekdanji divji in hudobni svobodi. Če bi roža in žito imeli peroti, gotovo bi zbežali, kadar se jim približamo, kakor odlete ptice.

Med živalmi imamo par služabnikov, ki so se nam podvrgli le iz malomarnosti, strahopetnosti in topoglavosti: nezanesljivi in plašljivi konj, ki je pokoren le bolečini in ki se nikoli ne oklene ničesar; potrpežljivi in čemerni osel, ki ostane pri nas le zato, ker ne vé, kaj bi sicer storil in kam bi se obrnil, ki pa hrani, tudi pod krepelcem in tovorom, svoje misli za ušesi; krava in vol, ki sta srečna, da le žreta, in ubogljiva, ker že stoletja nimata lastnih misli; osupnjena ovca, ki ji je edini gospodar strah; kokoš, ki ostane zvesta svojemu dvorišču zato, ker najde tam več koruze in žita kakor v bližnjem gozdu. Da ne govorim o mački, ki smo ji mi le preveč debel in neužiten plen, o tej divji zverini, ki nas le po strani in z zaničevanjem gleda in trpi v naši lastni hiši, kakor nadležen mrčes. Pa ona nas saj preklinja v svojem skrivnostnem srcu, a drugi vsi žive poleg nas, kakor bi živeli poleg kakšne skale ali poleg drevesa. Ne ljubijo nas, ne poznajo nas, komaj da nas sploh opazijo. Ne brigajo se za naše življenje, za našo smrt, za naš odhod in povratek, za našo žalost in veselje, za naš smehljaj. Niti zvoka našega glasu ne opazijo, ako ni ravno preteč in kadar nas gledajo, zro na nas z nezaupno osuplostjo konja, ki mu trepeče v očeh še zbežanost jelena ali gazele, ki nas ugleda prvič; ali pa s topo

klavnostjo prežvekovalcev, ki vidijo v nas le hipni, čisto nepotrební dodatek k svoji paši.

* * *

Več tisočletij žive že te živali ob naši strani in so vendar tako tuje našim mislim, našim nagnenjem, našim navadam, kakor bi bile iz najbolj oddaljene zvezde padle šele včeraj na našo zemeljsko oblo. V tej razdalji brez mej, ki loči človeka od vseh drugih bitij, se nam je le z veliko potrpežljivostjo posrečilo, da smo jih spravili dva ali tri iluzorne korake naprej. In če bi jim dala priroda jutri, ne da bi ob enem izpremenila njihova čuvstva proti nam, razum in orožje, s katerim bi nas mogla ta bitja premagati, moram priznati, da bi se varoval splasene maščevalnosti konja, trmoglave osvete osla, razjarjene jeze ovce. Bežal bi pred mačko, kakor pred tigrom in celo dobrodušni, svečanostno zaspani kravi ne bi zaupal. In če bi me našla kura s svojim okroglim, hitrim očesom, kakor slinarja ali črva, to vem, da bi me pogoltnila brez obotavljanja.

* * *

V tej popolni malomarnosti in v tem nerazumevanju, ki vztraja v njih vse, kar nas obdaja, v tem svetu, ki nam noče ničesar razodeti, kjer nosi vse svoj smoter hermetično zaprt v sebi, kjer je vsaka usoda navezana nase in kjer vlada med bitji edino ono razmerje, ki je med klavcem in žrtvijo, med požirajočimi in požrtimi, kjer ne more zapustiti nobena stvar svojega ozkega kroga in kjer ustvarja le smrt okrutna razmerja vzroka in posledice med sosednimi bitji, kjer ni niti najneznatnejša simpatija zavedno preskočila od enega plemena k drugemu: se je le eni živi stvari, med vsem, kar diha na tej zemlji, posrečilo, da je prelomila ta začarani krog, da je prišla ven preko sebe same, da se povzdigne gori do nas, da končno zapusti ogromni pas teme, ledu in molčanja, ki loči vse razrede živih bitij med seboj v tem nepojmljivem svetovnem redu. Ta žival, naš ljubi domači pes, ta je, — kakor se nam to, kar je napravil, ko se je približal svetu ki ni bil v njem rojen in ki ni bil zanj določen, danes zdi nekaj čisto preprostega in nič čudovitega — ta naš pes je vendar izvršil enega najnenavadnejših in najneverjetnejših činov, kar jih nahajamo v celi zgodovini življenja. Kdaj se je izvršilo to spoznanje človeka po živali, ta izredni prehod od sence k luči? Ali smo bili to mi, ki smo iskali kodra, ovčarskega psa-čuvaja ali hrta med volkovi in šakali ali je prišel sam

od sebe k nam? O tem ne vemo ničesar. Kakor daleč segajo letopisi človeštva, je že pes ob naši strani kakor zdaj, toda kaj je vsa človeška zgodovina proti pradobam brez prič? Vedno se nahaja v naših bivališčih, tako zdavnaj že domač, tako na svojem mestu, tako popolnoma prilagojen našim navadam, kakor bi se bil pojavil na zemlji tak kakoršen je, in ob enem s človekom. Ni si nam treba šele pridobivati njegovega zupanja niti njegovega prijateljstva; že ko se rodi je naš prijatelj; oči ima še zaprte in že veruje v nas; dà, še predno se je rodil, se je že udal človeku popolnoma. Pa beseda „prijatelj“ še vedno ne izraža natančno njegovega ljubečega obožavanja. Ljubi nas in časti, kakor bi ga bili mi iztrgali iz ničesa. On je predvsem naša in edino naša stvar, polna hvaležnosti in nam zvestejša od punčice v očesu. On je naš iskreni in navdušeni suženj, ki ga nič ne oplaši, ki mu nič ne preseda, ki mu nič ne more vzeti goreče vere niti ljubezni.

Na čudovit in ganljiv način je razrešil strašni problem, ki bi ga morala rešiti človeška modrost, če bi kak rod bogov zavzel našo zemeljsko oblo. Pripoznal je lojalno, vestno, nepreklicno, da ga človek presega, in udal se mu je z dušo in telesom, brez kakih skritih misli, ne da bi si želel kdaj povratka, in ohranil od svoje neodvisnosti, svojega instinkta in svojega značaja le majhen del, kolikor je bilo neizogibno potrebno, da živi tako, kakor je priroda predpisala njegovemu rodu. Z neko sigurnostjo, nepri-siljenostjo in preprostostjo, ki nas nekoliko presenečajo, ker se imamo za boljše in mogočnejše, kakor je vse, kar obstaja, se izneveri pes, nam v korist, vsemu živalstvu, ki mu pripada, in zataji brez pomisleka svoje bližnje, svojo mater in celo svoje mladiče.

* * *

Gotovo je, da je pes v skupini razumnih stvari, ki imajo pravice, dolžnosti, neko nalogo in neko usodo, resnično privilegirana žival. Nahaja se na tem svetu v položaju, ki mu ga ni para, in je med vsemi zavidanja vreden. On je edina živa stvar, ki je našla in spoznava svojega boga, ki ni mogoče o njem dvomiti in ga tajiti, ki je viden in edinoveljaven. On vé, komu naj posveti najboljše svojega jaza, vé, komu naj se uda ven preko sebe samega. Ni mu treba iskati nobene popolne, višje in neskončne moči v temi, v vednih lažeh, domnevah in sanjah. Ta moč stoji pred njim in on hodi v luči. On pozna svoje najvišje dolžnosti, ki jih mi vsi ne po-

znamo. Ima moralo, ki je višja kakor vse, kar more najti v sebi in ki jo lahko izvršuje brez pomisleka in brez bojazni. Popolno resnico ima v posesti; ima pozitiven, gotov ideal.

In tako sem videl oni dan, pred njegovo boleznijo, svojega malega Pelléasa, kako je sedel ob vzožju moje pisalne mize, repek skrbno podvit pod noge, glavo nekoliko po strani, da me je mogel laže vprašati, pozoren in miren ob enem, tako kakor mora biti svetnik v božji navzočnosti. Bil je srečen, kakor mi morda ne bomo nikoli, kajti ta sreča je izvirala iz smehljaja in pohvale drugega bitja, ki je bilo brezprimerno visoko nad njim. Sedel je tam, preučeval in pil je vsak moj pogled in ga resno vračal,

kakor enak enakemu, najbrže zato, da bi mi razodel, da mi vsaj z očmi, s tem skoro brezsnovnim organom, ki izpreminja luč, ki se je veselimo, v ljubeče razumevanje, lahko pove vse, kar ima povedati ljubezen.

In če sem ga takole videl, mladega, gorečega in vernega, kako mi je prinašal takorekoč iz dna neutrudne prirode, čisto nove vesti o življenju, zaupljiv in zavzet, kakor bi bil prvi svojega plemena, ki je prišel na zemljo in kakor da bi živeli še v deviških dnevih praveka, sem zavidal njegovo veselo gotovost, in dejal sem sam pri sebi, da je pes, ki naleti na dobrega gospodarja, srečnejši kakor ta sam, ki mu je usoda še vsenaokrog potopljena v temo.

ALBANIJA: KMETI IZ HOTIJA.

MARTINA.

Ni bilo tistih brezskrbnih, srečnih otroških dni med petjem in cvetjem — ni jih bilo pri Martini . . .

Sivi in kakor skale so bili oblaki, vzduh kakor pri odprtih grobovih, v goste megle so bili zaviti dnevi, iz teme so prihajale sence . . .

Na obrazu je trepetala boleost, bojazen ji je sevala iz oči, plaha je izginjala med hišami, capala po hišah, drsala po blatu. Nizko se je klanjala baržunu in svili, naslajala se ob lažeh, stala ponižna, uklonjena in se smehljala, da so jo suvali in bili; jokala pa je, da je bila prezrta, da so jo zapodili, izgnali. Uboga in majhna se je plazila spodaj pod nogami in trepetala v pričakovanju. Prišli so z dobro, božajočo besedo in ona se je vzpenjala do njih, se jih oprijemala in pritiskala na svoje srce. Ali vel je od nje leden mrak, da so se stresli ob njenem hladu in mrazu, jo pahnili od sebe in odšli, njeno dušo pa je napolnila trpkost . . .

„Kaj bi s teboj, Martina?!“ so govorili. Ostala je sama v daljavi in jokala v temi; pred njo, z onimi pa so bili svetli solnčni dnevi. Tudi do nje je prišel blesteč žarek, hotela ga je prijeti, pa ji je hušknil preko ramen, se ji porogljivo zasmeljal in izginil . . . Ostala je v njej zla misel, ki je rodila zla dejanja . . . Zaiskrile so se ji oči, zaškrtala je z zobmi, ozrla se s strahom okrog in bilo ji je, da je storila zločin, da jo bodo zgrabili, zvezali, ubili . . .

Dan na dan so lili strupa kapljico v njeno dušo — Ko je bila prenapolnjena, je siknila nazaj, kar so ji dali. Zato so jo prokleli in zagrozili s šibo božjo; pa niso vedeli, da proklinjajo sebe, da kličejo kaznen nad svoje delo. — Mrcvarili so dušo otroku, da je bila vsa v krvi zlobe in hudobe.

Bala se je sebe in ljudi; bala Boga kakor strahov, ki so vstajali iz mistike polnih čuvstev in misli, bala se je samote . . .

Vrsta za vrsto je prihajala k mizi Gospodovi. Tudi Martina je bila tam bela in čista, brez

madeža, brez greha. A vendar veselja svetega pričakovanja, sveže lahkote ni bilo v njej kakor v drugih. V nemiru se je pomikala vedno bliže in bliže; svinčena teža ji je ležala na srcu, moliti je hotela, pa ni mogla, zajokala bi, pa v grlu jo je dušilo; boleost ji je razjedala dušo. Nizko doli ji je klonila glava, ko je odhajala kakor v blodnjah; čez čas ji je odleglo, potem je začutila v sebi praznoto in se začudila. Tudi v molitvi in svetotajstvih ni našla, kar je pričakovala, kar bi ji razsvetlilo življenje. Vere ni bilo v njej, ki je po njej tako hrepenela.

Povsod je dobila odpor in mržnjo, zato je zasovražila vse, kar je bilo krog nje; zaželela je umreti. Tiha, zaspana melanholija se je polasčala, topo brez življenja je zrla v svet; zopet je postajala in bila polna gest, kretenj, živih besed, želja, hrepenenja in teženj, ki so hitele v brezkončne daljave. Takrat je grabila po knjigah in in čitala dan in noč.

V teh dneh so se v njej rodila vprašanja: Odkod? Zakaj? Kam? — Brez spanja so bile noči, mešanih misli, in prišlo je spoznanje, ob katerem je vztrepetala. Spačene, ostudne karikature so se porajale pred njo, in to naj bi bili ljudje, ki jih je srečala vsak dan, in med njimi oni, ki jih je spoštovala in ljubila; in ona sama je tam na poti, ki je v senci in vodi v temo? Vse se je lesketalo na njih, za šminko in krinko je gomezelo ostudne golazni — stresnila se je gnusobe —

Začela je uhajati brez dovoljenja od doma in drvela po ulicah. Ko se je vrnila, je sedla k mizi, si zamašila z obema rokama ušesa, zaprla oči, pred se si je dela knjigo, kakor bi čitala; najlaže je molčala tako, da so se zgražali nad njenim početjem. Ona sama si ni mogla očitati ničesar slabega, in da se ji je zahotelo zopet ven, šla je. Hitela je po ulicah v aleje, med polja in travnike. Tam je našla svoj dom, ljubečo dušo, ki jo je sprejela z odprtimi rokami v svoje naročje. Sredi prirode je vzklikala od veselja in

sreče . . . izginila je trpkost, prešla bolelost, vse vprek je zavladala prostost . . .

Besede očitanj, groženj in zaničevanj so padale takrat doma na njo. Niso je ranile, ker šle so le mimo nje; bile so prezrte. Zagledala je prepad, ki je bil med njimi in njo; in ni ji bilo žal, da ga ne bode mogla nikoli več prekoračiti, da bi se združila z njimi, še več, rade volje se mu je oddaljevala.

Čutili so izpremembo, jo grajali in izzivali. In prišlo je, da jim je povedala v obraz, da ni kriva, da si je niso vzgojili zase, da so jo pahnili od sebe, da so ji tujci med seboj. Ostre in rezke so bile besede in oni so obstali zadeti ali krivde si niso pripoznali, le njo so obsodili za hudobno, brezbožno. Plakala je mati od užaljenosti, ko je videla, da postaja Martina samo-svoja, da gre preko zapovedi; ni ji prišlo na mar, da je hči brez doma, brez zavetja . . . Ni ganil Martine plač, razumela ga je —

Čez čas je bila razdražljiva, razpirljiva, polna sumov in slutenj. Zopet in zopet je govorila brezobzirne besede; radovala se skodoželjnosti nad bolestjo drugih; naslajala se z maščenjem. Vendar utehe in zadoščenja sebi v tem ni našla; od nezadovoljnosti in gneva je jokala, ranjena duša ji je krvavela.

Ni marala solnca, vznemirjal jo je jasen dan; ljubila je deževne jesenske dneve. Z neko prešernostjo je gledala bliske in poslušala grom v poletju. V nočeh nevihte je bedela in se zasmehovala, da se je strašila boja, ki je divjal v naravi. Bila je divja, kakor da bi jo rodile te noči . . . Veselila se je zime, gostih, težkih megel, ledu in mraza, in ko je škripalo pod nogami, rezalo v obraz, je mislila na nedogledne snežene stepe, kjer sani drče po ravnini v brezkončnost . . .

Spomladi v majskih večerih je sanjala sanje nežnih čuvstev. In ko so vzcvete rože, zavel njih opojni vonj, je bila duša polna mladostnega ognja, kipeča, žareča od hrepenenja po ljubezni. Šla bi do fanta, ga objela, poljubila od strasti in poželjenja, potem pa sunila vse za vedno od sebe in bila bi — srečna . . . Tako čudna je bila Martina.

Nikjer ji ni bilo obstanka, drvela bi kar naprej in naprej, da bi sebi utekla — Bile so misli nejasnih potez, mešanih barv; in te misli je mislila in gledala vase; vse drugo je umrlo za njo. Zagledala je svojo slabost, videla grdobijo svojih besed. Uduševati je začela v sebi solze, bolelost in trpkost; začela je življenje samozatajevanja; in ko ji je bilo težko, si je klicala: „Pogum!“ Da si jo videl čez čas v obraz! Bil

je ozek kakor črta, ves koščen, in duša se je videla v njem . . .

Hoteli so, da pojde na ples, in šla je brez svoje volje. Učili so jo manir po paragrafih, zato je bila v družbi naučeno fina in taktna, in vsi so bili zadovoljni z njo; v njej pa je klicalo vse vprek in zahtevalo pravice, resnice. Prišel je večer, ko je bila vsa zmučena in utrujena od vednega bojevanja, in ko se je hotela vsem pokloniti od prijaznosti, ji je zmanjkalo moči in stopila je pred nje v svoji podobi. Več jim ni bilo do nje; dovolj so imeli veselih, razkošnih deklet. Ironičen smehlaj ji je zaigral okoli usten, pogledala je vsem še v obraz, v dušo in ponosno odšla. Napravili so ji špalir in se zasmejali za njo. Potem pa niso mogli razumeti, ko je odklanjala vsa taka in enaka povabila. „Pojdi, le pojdi, Martina dobiš novo obleko,“ so ji prigovarjali ob priliki. „Dajte, kupite mi raje knjig, knjig in pojte z menoj v gledališče, na koncerte, k predavanjem; ni mi do oblek, do praznih besed!“ jim je odgovarjala. Gledali so jo z začudenjem in ji očitali napuh in visokost.

Par minut je še manjkalo do osme ure zvečer, ko se je odločila, da hoče preko vseh zaprek naprej. Vstala je, se oblekla in hotela oditi. „Kam?“ so jo zaporedoma ustavljali, „ne vidiš, da je večer?“ so pristavili. „K predavanju grem, lahko noč!“ je odgovorila mirno, ni čakala dovoljenja, odšla je. Kakor iz neba je padlo to, vprašujoče so se spogledali ostali in dolgo je še potem mislil vsak zase na njo. Ona je sledila predavanje, grede domov je mislila o teh starih ljudeh s starimi predsodki, ki so še mladi, a se ne menijo za čas, ki je z njimi.

Strmeli so v začetku še vedno nad njenim nastopom, s časom so se privadili, a zadovoljni niso bili.

Martina je hotela svobode. In ko je bil sveti večer in so zunaj doneli zvonovi in plavali njih glasovi tajinstveno po vsemirju, je izginila neopazeno iz vesele družbe, se zavila in odšla ven med svoja polja, v svoje aleje . . . Padale so snežinke, svetlikajoče se v čisti lepoti, bela pota so blestela diamantov . . .

V predmestju je stala hiša in ona še ni bila daleč od nje, ko so ji prihajali nasproti hreščeči glasovi, spotikajoče moške postave. Tesno ji je postalo, kri ji je stopila v glavo — vrnila se je. Na stežaj je odprla okno svoje sobe, da bi je ne zadušila tesnoba, da bi ne zgorela od vročine, in se divje zadrževala . . . Smejalo se je žensko bitje ostremu zakonu civilizacije . . .

Šel je krohot v sveto noč, se pomešal med zvoki zvonov in zamrl v daljavi . . .

Zaželela si je človeka, ki bi jo razumel, da bi bil časih pri njej, z njo. Ali vsi, ki so prihajali, so kmalu odšli, se zopet vrnilo in zopet šli, ali pa se že prvič niso vrnilo več. Ni bila Martina za med ljudi, njena stroga, neprijazna odkritosrčnost jo je odvajala od njih. Storit jim je hotela dobro, pa so rekli, da jih bije . . .

Uzrla je pred seboj pot, ki je vodila v samoto — svojo pot. Lepot in krasot je bilo na njej; a bila je strma in težka, da je hotela obupati — pa je šlo počasi, prav počasi v začetku . . .

In nekaj je vstala pred njo livada živordečih nageljnov, aster vseh barv, žametastih rož, mešanega nežnega cvetja; razkošno je sijalo solnce in lilo na zemljo mavrične žarke. In kamor je šla, koder je hodila, videla je le pestre barve, prešerne žarke in govorila le o solncu in rožah . . .

„Kaj bi ti s solncem in rožami, Martina? ti, ki si brez doma, temna, mračna in v sive megle zavita od rojstva, kaj bi?“ so ji dejali zasmehujoč. — V obraz bi bile besede zadele, zadele bi v dušo — pa obraza ni bilo, v duši niso našle prostora. Podprla si je pač glavo od težkih misli, hotela krikniti od bolesti; pa je odločno zamahnila z roko in odšla od vseh . . .

Stala je na peščenih ravni, ki so jo obkrožali skalnati hribovi. Navpično je sijalo solnce, in sence niso legale tam . . . Jasna je bila svetloba, ki je rodila v njej velike, lepe misli, misli moči in dela. In z njimi se je Martina pomešala med mešanico ljudi in se zanimala za vsako malenkost na njih. Neopaženo je motrila posameznika, postavo, nje kretnje in geste, obraz, izraz in poteze na njem; poslušala besede, njih zvok in odmev: razkosala je celoto, definirala, izvajala rezultate; potem se je poglobljala vase, primerjala, študirala, da bi videla sebe, spoznala svoj lastni jaz.

„Pijanec,“ si je zaklicala enkrat, ko si je bolelost dušila v študiji umotvorov. „Kakor cestni pijanec sem,“ si je dejala, „ki oglušča svojo vest v moči alkohola, samo da sem jaz v fraku in klaku.“ Zahtevala je od sebe moči, popolnosti: vse naj bi se sprejelo, vse živelo, vsemu pogledalo v globino duše.

„Punca sem, ženska — zakaj ne fant,“ je mislila in bilo ji je, da je med zidovjem kakor žoga, ki bije zastoj ob zid . . . Zakaj so mi dali spoznanje in me zaprli v ječo, da nikdar ne bom videla solnca iz oči v oči — zakaj? Molč in tišina sta vladala krog nje — sive, gole stene so se ji nasmihale v tolažbo . . . Razmišljevala je o ženskem vprašanju; spoštovala je ženo, vzvišen se ji je zdel njen poklic, ali v sebi ni našla toliko kreposti, da bi si dovolila postati mati, vzgojiteljica človeštva, strmela je nad tesnobo prostora za tako veliko nalogo.

Oprijemala se je knjig: filozofije, vede, znanosti; a tudi gospodinjstva ni zanemarjala. — Hodila je pot narave, protivila se je dolžnostim, mrzela paragrafe in zakone življenja. Gledala je nazaj v preteklost, živela s sedanjostjo in mislila o prihodnosti.

„Še ni solnca vsepovsod, zakaj greh je, ki ki rodi sence; ali tam v tisoč- in tisočletni prihodnosti se svetlika večna solnčna lepota. — Velika je vera v njo, v veri je delo, v delu je življenje.“

„Fata morgana,“ so ji dejali napol glasno in hudomušen smehljaj jim je igral okoli njihovih ust.

„Fata morgana?“ se je vprašala, a ni se ustavila, šla je dalje svojo pot.

Zunaj v naravi se je pela za tanko pajčolanasto zaveso iz vseh barv, ki so prehajale v niansah, himna o Bogu, o oni neskončni lepoti, ki je ni in bi morala biti v nas vseh. — Poslušala jo je Martina in njena duša je povelicevala v molitvi Boga . . .

Vzgajala je v sebi čistost lepote, odstranjevala prah in smeti, želela je le solnca in rož . . . Vzljubila je samoto, živela je s svojimi mislimi, dovolj je bila sama sebi. Vse, kar je bilo v njej, je bilo njeno, zavedala se je sebe, svojega jaz. Hodila je po vsemiru brez doma, ni ji bilo do njega, hotela je prostosti, brezmejnne svobode . . .

In da si jo videl v starosti, bila je kakor v teh dneh. Še so se videle na obrazu poteze trpkosti, le izraz ni bil več bolesten; svečanost je sevala v njem. Strogo je zvenel njen glas od jasnih, odločnih besed. Energičen je bil njen nastop. Na smrt ni mislila, verovala je v večnost . . .

LISTEK.

KNJIŽEVNOST.

„Nekoliko podataka o kugi“. Pod tem naslovom je marljivi Janko Barle v „Liječniškemu Vestniku“ napisal razpravo o kugi v hrvatski banovini 1739 in 1743—1745, ki je sedaj izšla tudi v posebnih odtiskih. Študija, sestavljena zlasti po maticah raznih župnij (na pr. Cernik pri Novi Gradški itd.), podaja mnogo zanimivih podrobnosti. Naj povzame tu iz nje sledeče:

Na mnogih mestih so v 24 urah napravili mal plug, ki so ga fantje in dekleta po noči goli vlekli okoli sela. Kjer so začeli orati, tam so tudi končali ter plug zakopali. Za ta javni greh pa so morali delati javno pokoro: celo leto so se morali vsak teden en dan postiti sv. Antonu na čast, oni plug vzeti iz zemlje in ga sežgati. Praznoverni ljudje so mislili, da kuga ne pride tja, kjer se je to zgodilo.

Niže tam dol v Slavoniji okoli Slatine so prebivalci ostavili hiše, ker je baje nekaj po noči trkalo na vrata, tako da je nastajala praska in štropot.. Uredili so nočno stražo. V neki hiši je bil mož z ženo in dekletom; potrkalo je trikrat. Pošast se vrže v vrata, dete zavriska in umre za četrt ure, a roditelja sta bila brzo nato tudi mrtva. To je bila kuga.

Črtice o zrakoplovstvu in aviatiki. Zbral Jakob Zupančič, prof. na c. kr. realki v Gorici. Poljudno-znanstvene knjižnice 3. zvezek. Izdala „Slovenska Šolska Matica“. V Ljubljani 1911.

S tem spisom je podala Šolska Matica Slovencem prvo knjigo o zračni tehniki. Naloga, informirati čitatelje v poljudni besedi na 5 tiskanih polah o vseh važnejših pojavih modernega zrakoplovstva in letalstva, je bila vse drugo nego lahka, vendar se nam zdi, da pisatelj prepovršno informira o stvari, o kateri si je namenil informirati svoje čitatelje.

V prvi vrsti pomanjkljivo teoretično ogrodje, ki naj bi pojasnilo čitatelju glavne probleme zračne tehnike. V poglavjih „Za kaj gre“ (str. 6) in „Zakaj še gre“ (str. 8.) bi bilo bistveno razlikovati aerostatični in aerodinamični princip. Prvi sloni na zakonih o samosvoji (specifični) teži in ravnovesju plinin, drugi pa na zakonih o uporu in gibanju zraka kot prožne, leue mase. Tu gre za dvojni način vzgona. Pisatelj pa operira v celem spisu z nesrečnim pojmom o nosilnosti z r a k a, vzgona pa ne omeni. Nosilnost zraka („težo odrinjenega zraka lahko zovemo njega nosilnost“ str. 6) pride le pri balonih, torej pri aerostatičnem principu v poštev, pri letalnih strojih (aerodinam. princip), ki so težji nego zrak, nima ničesar opraviti. Tu gre edino za vzganjalno delo motorja oziroma ptičjih mišic, ki izživlja, preneseno na primerne priprave (vijake, zmajne plošče, umetna oziroma ptičja krila), v zraku odboj (reakcijo), ki tvori dimačni vzgon. Pisatelj pa govori vedno o nosilnosti zraka, ki se je vsled gibanja povečalal (Str. 8:

„Nosilnost zraka se je povečala pri njih torej umetno vsled gibanja. Ta princip letanja ali plavanja po zraku se zove aerodinamični princip.“ Str. 46: „Nosilnost mirnega zraka je torej premajhna, da bi vzdržala zraje in ptice. Treba je še gibanja, treba je gibajoče sile, da se zračja nosilnost zadosti poveča.“) Kaj mu pomaga, če kliče pisatelj v poglavju „Za kaj še gre“ (str. 8) celo Danteja na pomoč. „Mrtva žival pade, kakor mrtvo truplo pade, tako je že pripomnil laški pesnik Dante v svoji komediji.“ Menim, da je pisatelj mislil na verz: „E caddi, come corpo morto cade“ (Inferno, canto V.), kjer pa govori Dante o sebi, ne o mrtvi živali! Bolje bi bilo, ko bi bil poklical pisatelj nekega drugega, nič manj imenitnega Laha, Leonarda da Vinci na pomoč. Ta bi mu bil jasno povedal, „za kaj še gre.“ — Problem vzdrževanja v zraku (vzgon) treba strogo ločiti od problema horizontalnega premikanja (pogona, vodljivosti): oni je centralni problem letalstva, ta pa zrakoplovstva. Pisatelj pa piše (str. 8): „Pri vodljivih zrakoplovih sta uporabljena oba (aerostat. in aerodinam.) principa“ in na str. 59 govori celo o vodljivem aeroplanu! Tu sta zmešana pojma! — V obče so poglavja o zrakoplovstvu mnogo boljša nego poglavja o aviatiki; želeli bi bilo, da bi bil pisatelj posvetil celo knjigo izključno zrakoplovstvu. Najmanj zadovoljuje poglavje *Aeroplani*.

Problem stabilizacije, ki ga je bilo treba rešiti, predno se je moglo misliti na realizacijo principa zmajnih letal (pomen Lilienthalove šole!), je omalovaževan. Tako ne zvemo ničesa o pomenu repa in stojnostnih plošč in Wrightova zvižatev (gauchissement) — pisatelj rabi plural zavinki — ki služi v prvi vrsti vzdrževanju stranskega ravnotežja, je opisana (str. 55) zgolj kot krmilo, kot sredstvo za sukanje v lokih, in še to nepravilno. „Ako se zavije desni konec krila nekoliko navzgor in ob enem levi navzdol, pritisne zrak v to poševno lego (!) zgoraj pravokotno v zavinek, in zasuka aeroplan v loku na desno.“ V resnici je stvar ta: Če hoče letalec zasukati na desno, obrne pobočno krmilo na desno, da pa ne izgubi letalo ravnotežja, treba zmanjšati njegovo hitrost na desni in povečati na levi. To doseže letalec s tem, da zavije desni zadnji konec nosilne plošče navzdol in levi navzgor — torej ravno nasprotno od pisateljeve trditve — ker se zmanjša tako zračni upor na levi in poveča na desni. Isto napravi letalec, če čuti, da omahuje letalo na desno: z zračnim uporom na desni se poveča tudi vzgon v toliki meri, v kolikor se zmanjša na levi, in letalo se vzravna. Seveda zasuče pri tem na desno, kar pa prepereči letalec takoj s pobočnim krmilom. Ta naprava je torej namenjena v prvi vrsti vzdrževanju stranskega ravnotežja; sukanje v lokih se doseže — sicer bolj okorno — tudi brez nje, samo s pobočnim krmilom, kakor smo to videli pri starejših francoskih aeroplanih. Če jo pa pisatelj (str. 67) pri opisovanju

Kjuder-Rencčlj-ovega aeroplana mimogrede omenja v tem smislu, lajik gotovo ne ve, pri čem da je.

Namen spisa je, pojasniti „na podlagi zgodovinskega razvoja novodobna vprašanja zrakoplovstva v širšem pomenu besede“. Kako se je držal pisatelj tega programa? Povedal je na primer med drugim marsikaj o balonih po sejmi in o zanimanju najvišjih krogov za zrakoplovstvo — tako zvmemo natanko, kdaj in kolikokrat je bil ta ali oni nadvojvoda ali nadvojvodinja v balonu. O genialnemu Meusnieru, ki je oče vodljivega zrakoplova, o Davidu Schwarzu, po katerem je posnel Zeppelin svoje glavne ideje, pa ne zvmemo ničesar. O zgodovinskih padoletnih (autor bi rekel padalnih) poizkusih bratov Wright niti besedice, ključničarju Bespieru je pa posvečen cel odstavek. Tako bi lahko pokazal še marsikatero nedostanost v tem oziru. Netočnosti, ki dajo lajiku napačne pojme, so še te-le str. 8: „Primerjaj splošno razdelitev mehanike v aerostatiko in aerodinamiko!“ Str. 9: „Balone, ki so bili spodaj odprti, so zvali montgolfiere, zaprte balone pa šarlijere.“ (V resnici so imenovali montgolfiere balone na vroči zrak, charlijere pa balone na plin!) Beseda *propeler* pomeni poganjalno sredstvo sploh, ne pa izključno zračnega vijaka, kakor jo rabi pisatelj (str. 29), ki razločuje „propeler“ in „parni vijak“. Str. 56: „Majhne vzorce aeropl. sta izdelala Penaud in Kress. Nekoliko večji model je napravil H. Maxim.“ No, ta model je tehtal 3600 kg in imel 31½ m razpetine; bil je največji aeroplan, kar so jih kdaj zgradili! Končno treba popraviti, da se inž. Živic v Trstu ne bavi s helikopterami, temveč z ornitopterami. —

Nejasnost avijatičnega dela spisa bi se dala nekoliko razsvetliti, ko bi bil opremljen z dobrimi slikami. Tu pa slabe slike le povečajo nejasnost. Slika 11 kaže aeroplan bratov Wright v kar najbolj nesrečni perspektivi za razumevanje lajika. Pisatelj trdi, sklicujoč se na to sliko, da ima ta aeroplan dvoje visočinskih krmil, eno spredaj drugo zadaj, kar pa ne odgovarja resnici. Slika 12 kaže ostanke razbitega Kressovega letala: Kaj se da tu naučiti? Sliki 13 in 14 sta reprodukciji risb, v katerih je narisana Lathamov monoplan „Antoinette“ povsem napačno: Krila so na zunanjih koncih širša nego na notranjih; v resnici je obratno. Zakaj se ni porabila fotografija, ko gre vendar za ilustracijo znanstvenega spisa, ne pa za okrasek romana? Slika 14 kaže mnogo radovednežev in malo aeroplanov in še to nejasno. Gospod pisatelj piše pod sliko Rusjanovega aeroplana (sl. 15): „Rusjan in Merčep v Bleriotovem (!) aeroplanu v Zagrebu“ in se sklicuje na njo pri opisovanju Bleriotovega letala! —

Terminologija je v naših tehniških spisih težavna stvar; tehniški slovar je pač nujno potreben. Kavtorjevi terminologiji pripominjam sledeče. Za pojem „aviatika“ imamo lepo besedo „letalstvo“; zračno tehniko delimo torej v zrakoplovstvo in letalstvo. Letalne stroje (priprave za dinam. polet) imenujemo bolje „letala“. Delimo jih v 3 skupine: zmajna, krilatna in vijačna letala. Zmajna letala so aeroplani, krilatna ornitoptere (katere zove pisatelj ptičje letalne stroje), vijačna pa helikoptere (katere imenuje letalne vijake). Polet, pri katerem se spusti letalec ali ptica z vzvišene točke v poševnem padcu po zraku drsaje navzdol (volplané, glissade aérienne, Gleitflug), imenuje avtor kar padanje! Bolje bi bilo drkalni polet, drsolet, ali pa „padolet“. Pripravo, ki služi za padolet, imenujemo pa drkalno letalo ali enostavno „drkalo“. (Pisatelj pravi „padalni stroj“.) Zračno jadranje ptice ali človeka

(v kolikor je to mogoče) imenujemo pa „plavolet“. Monoplane, biplane, triplane in poliplane imenujemo najbolje — po vzorcu Nemcev — eno-dvo-tri- in mnogokrovnike. Kajti v besedi „krov“, „nosilni krov“ (to je vzdrževalna plošča aeroplana, ki izrablja upor zraka za vzgon), je izražena v figuralnem smislu tudi nadrejenost teh plošč, dočim zahteva beseda „krilo“, ki jo rabi pisatelj, nekako parnost: krila se pojavijo vedno sparoma, govorimo o desnem in levem krilu. Tako ima nosilni krov Bleriotovega monoplana desno in levo krilo, ki ju loči truplo aeroplana, med tem ko je nosilni krov Pischhoffovega monoplana neprekinjen. Pisatelj je zaznambe „eno-dvo-tro- in večkrilnike“ je torej izpremeniti v „eno-dvo-tro- in mnogokrovnike“. „Krmilo na kvišku“ in „krmilo na v stran“ imenujemo bolje visočinsko in pobočno krmilo, *gauchissement* (Verwindung) pa zvižatev mesto „zavinki“. Napačen je seveda izraz izkrcaanje (str. 56) mesto pristajanje (atterissage).

„Liričen narod“ smo, zato je tehnika Hekuba. Toda zgodovina kaže, da leži napredek modernih narodov v industrijalizaciji. Zato je treba vzbuditi v narodu zanimanje in ljubezen do tehnike in vsak tozadevni spis nam je dobrodošel, če je potekel iz zanimanja in ljubezni!

Anton Stekar.

GLASBA.

ROZAMUNDA.

Spevoigra v treh činih. Spesnil ** 1911.

(Dalje).

7. Prizor.

(*Rozamunda in Marjeta.*)

Rozamunda.

Čuj: srčkan, ljub in drag in nežen,
kateri je izraz presežen?

Marjeta.

Ljubezen dobro si delila,
besede prav si razvrstila.

Rozamunda.

Pa eden še izraz je: „mil“.
A to bi Ostrovrhar bil.

Marjeta.

Čemu mu takih ljubkovanj?
In reci, kaj je tebi zanj?

Rozamunda.

Ljubezni mi je prvi vir,
to vzbuja v srcu mi nemir.

Marjeta.

Srce, srce je rahla stvar,
v njem brzo vname se požar,
ki le je razjedanj delilec,
če ne gasi ga um — krotilec.
Če srce vodi mu vladar,
korist rodil bo srca žar.
Ki v dir sledijo srca zmotam,
solze plačilo so sirotam.

Razuma čuj razsodbo jasno,
čuj jo, dokler še ni prekasno;
On, čigar diči že te dar,
edini ti je vreden par.
Njega od sebe mi ne tiraj
pa dalje si ne izprebiraj!
A Ostrovrhar neprikladni
za te izbirek je najzadnji.
Kaj reven te naj vitez miče,
ko sreča te na prestol kliče?

Rozamunda.

Če knežja slava me obdaja,
to željam mojim že ugaja,
in knezu dala bi roko,
če srce bilo bi mirno.
To tebi pač je zagonetka.
A čuj me, draga, moja tetka!
Pred tremi leti lep večer,
ko svit na nebu tisočer
je zvezdic noč nam že prižgala,
na vrtu sama sva ostala,
na zvezde sva oči uprla,
da vsak bi svojo kje uzrla.
Pa Ostrovrhar reče mi:
„Jaz vem, kje moja se iskri.
Zletel bi do neba po njo
pa stisnil jo na srca dno.
Li veš, kje zvezda ta blešči?
Ah, to si, Rozamunda, ti!
Aj, ti si moja zvezdica,
na sredi siješ mi srca.“
In rekši to me je objel,
poljube mi gorak prižel.
Prevzel srce mi čut je bajen,
spomin ostal do dnes mu trajen.
In vsekdar mi srce trepeče,
ko se spominjam bajne sreče.
Obljub ne veže me vezilo,
a takšno v srcu je čutilo,
da vsako prej strpim izgubo
ko srca, ki mi res je ljubo.
Samica rajša bi ostala
ko drugemu srce oddala.

Marjeta.

Aj, to vse sanje so mladosti
in le domišljene bridkosti.
In oče, veš, da ti nikoli
zaveze revne ne dovoli.
Zato iz glave za vse dni
si Ostrovrharja izbij!
Za višjo čast si ti rojena
a ne, da revežu si žena.

Rozamunda.

Se knežji mi podaja kras?

Marjeta.

Le glej v zrcalu si obraz!
Pogledati te je divota.
Pa naj te skriva kje samota?
Darov prejeti ne zamudi,
ki sreča ti jih mila nudi!

8. prizor.

*(Turjačan se vrne z gosti in z Ostrovrharjem v dvorano.
Razni glumači, ciganka, plesalke.)*

Turjačan.

Gospoda, nudim vam zabave.

Glumač.

Da ne zaspe nam motne glave.

(Sforzi:) Gospod, tu, glejte, ciganica
je snubcem dobra proročica.

Sforza.

Ta ve za tajnosti srca.

Glumač.

Cim več kdo da, tem več spozna.

Ciganka *(gledaje Sforzi na roko).*

Gospod, pokažite roko!
Ah, same srečne črte to.
Kar vaše srce poželi,
Gospod, gotovo se zvrši.

Sforza.

Na, tu imaš. *(Da ciganki cekinov.)*

Glumač *(zase).*

Da, da, spolnilo
se ciganski je plačilo.

Minefried.

Še jaz si kupim nekaj nad.

Glumač *(zase).*

Na lim gre tudi ta-le rad.

Ciganka *(Minefriedu).*

Črt roke ta-le je oglas,
da ona rada vidi vas.

Glumač *(na stran).*

A „ona“, to je ciganica.

Minefried.

Izvrstna si mi proročica. *(Ji da cekinov.)*

Don Rosa.

Še meni, meni, ciganica!
Dej, da je moja krasotica!

Ciganka.

Nevesta ljubi vas močno.

Glumač *(na stran).*

Ah to pač ciganica bo.

Don Rosa.

Kako je čuti to lepo,
dobil bom vendar le ženo. (*Ji da cekinov.*)
(*Nastopijo lahko komedijaši, akrobati, plesalke.*)

Sforza (*Rozamundi*).

Ah, divno ta vas venča kras.

Marjeta.

Prejela, knez, ga je od vas.

Ostrovhar (*se hoče Rozamundi približati, a se mu izogne na migljaj Marjetin. Ostrovhar govori zase.*)

Ne, ne, ni dvoma meni več,
da ljubav moja ni ji všeč.
Pogled od mene proč obrača,
ko da sramuje se berača.
Kako to v srcu bode, peče,
v njem bol in srd divja moreče.
Pobil bi tekmeča na tla,
zabodel v sredo njo srca.

Sforza.

O mia bella, o mia bella,
za vas se duša je razvnela.
Iz vaših bi oči pogled
mi vedno pil ljubezni med.
V krasote vaše rajski čar
začaran rad bi bil vsekdar.
(*Pevcu.*)

Aj, pevec, ti prehodiš svet,
povej, li veš za lepši cvet?

Minefried.

Čez Rozamundo lepše ni,
to rad potrdiš tudi ti.

Rozamunda.

Ah, to vprašanje zanimivo!

Glumač (*na stran*).

A precej, mislim, je kočljivo.

Rozamunda.

Pomislekov mi ne imej,
resnico prosto nam povej!

Marjeta.

Pa daj, povej, da čujemo!

Ostrovhar.

Nastavil dobro bom uho.

Pevac.

Cvetica, Rozamunda,
čemu bi laskal vam?
Da vam lepota je čuda,
to stari rad priznam.
Kako krasote vaše
je daleč segel glas,
broj vitezov to kaže.

ki občuduje vas.

Bogastvo, čast in slava
svoj nudijo vam dar,
da z njim lepota vaša
se združi v bajen čar.

(*Marjeta zadovoljno prikimava Rozamundi.*)

A slavo eni devi
še večjo tu priznam,
njo paše v Sarajevi
zaklepa skrbno hram.
Ji z alabastra polt je,
oko je ogelj vžgan,
vsaktera dika z njo je
v primeri noč in dan.

(*Dalje prihodnjič.*)

RAZNOTEROSTI.

Slovanski pregled. Bolgarski kralj Ferdinand I. praznuje svojo 25letnico kot bolgarski vladar. Ta jubilej se ujema s polnoletjem prestolonaslednika Borisa (18letnega). V zvezi s tema jubilejema se bo posvetila velekrasna katedralna cerkev Sv. Aleksandra — Nevskega, ki jo je bolgarski narod postavil v spomin svojega osvobođenja izpod turškega jarma. Ob tej priliki bodo meseca avgusta velike slavnosti v bolgarski prestolnici. Za cerkev Sv. Aleksandra so začeli zbirati darove že l. 1880., t. j. kmalu po osvoboditvi Bolgarije. Do danes so zbrali okoli 4 milijone levov ali frankov. Cerkev je vsa iz domačega marmorja in granita. Ruski in domači umetniki delajo na njej. Stavba je monumentalna. Zvonovi so velikanski: največji zvon tehta 11.700 kg. Vseh zvonov je dvanaest, raznih velikosti; krasno ubrano zvonjenje.

Obenem s cerkvenimi slavnostmi se bodo vršile tudi razne narodne slavnosti v prestolnici in po celi kraljevini bolgarski.

Meseca januarja so Bolgari praznovali 50letnico smrti bratov Miladinovih Dimitra in Konstantina. Dimitar je rojen l. 1810., a Konstantin 12—15 let pozneje v Strugi (v Makedoniji). Oba sta znana v širšem slovanskem svetu po svojem krasnem zborniku bolgarskih narodnih pesni (posebno makedonskih). Dimitar je učiteljeval po raznih mestih Makedonije, kjer je mnogo storil za probujo naroda! Pri zbiranju narodnih pesni mu je pomagal mlajši brat Konstantin.

Okoli l. 1860. je zaslovelo ime vladike Stroßmayerja po vsem slovanskem svetu. Konstantin se je nahajal tedaj v Moskvi. Precej se poda k Stroßmayerju ter ga prosi podpore pri izdaji svoje zbirke narodnih pesni. Kakor je pisal pozneje sam vladika Stroßmayer dne 15. maja 1885 predsedništvu „Slavjanske Besede“ v Sofiji ob priliki, ko je bil imenovan častnim članom tega društva, je on rad prevzel izdajo „Zbornika“ na svoje stroške, a samo ob tem pogoju, da jih prepíše Konstantin Miladinov v cirilico, kajti bile so pisane z grškimi pismenkami. In res so se v cirilici tiskale v Zagrebu l. 1861.

Med tem pa so Turki zaprli v Makedoniji učitelja Dimitra, češ, da hodi po deželi ter zbujajo med narodom simpatije za Rusijo. Ko je Konstantin to zvedel — bil je ravno skončal svoje delo v Djakovu — je pohitel v Carigrad, kamor so bili prepeljali Dimitra kot jetnika, da bi se potrudil za njegovo osvobođenje. A čim je došel tja, zaprle so turške oblasti tudi njega. Vladika Stroßmayer se je zavzemal in trudil za osvobođenje obeh bratov po avstrijskem poslaniku v Carigradu, kajti vedel je, da sta nedolžna. A posredovanje je ostalo brezuspešno.

Ker so se pa sovražniki bolgarskih prosvetiteljev bali, da bi le znala biti osvobojena oba brata vsled mogočnega pokroviteljstva, so sklenili, ju usmrtiti. Dimiter je bil zadušen dne 7. januarja z nedogorelim ogljem v odprti posodi, a o Konstantinu se ne ve, kakšne smrti je umrl v turški ječi dne 11. januarja 1862.

Rusi se pripravljajo za občo narodno proslavo stoletnice znane vojne, važne za njih domovino. Praznovali bodo 100letnico rojstva slavnega pisatelja I. A. Gončarova (19. junija) in odličnega časnikarja A. J. Hercena (Gercen) (7. aprila). Odgodil pa se je slovansko-pedagoški shod, ki se je meseca maja mislil vršiti v Peterburgu.

Če hi praznujejo 50letnico osnovanja prvega češkega sokolskega društva. Ta obletnica koncem junija bo svečano obhajana v krogu češkega in vsega slovanskega sokolstva v zlati Pragi. Ob tej priliki se snide v Pragi šesti češki sokolski zlet, ki bo ob enem prvi zlet zveze slovanskega sokolstva.

Meseca maja in junija priredi zveza jugoslovanskih umetnikov „Lada“ izložbo slik v Belgradu. Od tod se prenese izložba v Sofijo, kjer ostane tri mesece: julija, avgusta in septembra. Tako si bodo mogli razni visoki gosti, ki pridejo k kronanju kralja Ferdinand in k blagoslovljenju cerkve Sv. Aleksandra, ogledati tudi jugoslovansko umetniško izložbo. Tako je osiguran jugoslovanski izložbi obilen obisk in uspeh.

Hrvati so mislili praznovati letos 50letnico pevskega društva „Kola“ v Zagrebu. Ob tej priliki bi se sklical dne 18., 19. in 20. avgusta v Zagrebu prvi vseslovanski pevski zbor. Inicijativa za osnovanje tega zbora je izšla od dveh strani: bolgarsko pevsko društvo v Plovdivu je povabilo že l. 1896. hrvatske tamburaše in srbske pevce v glavno mesto južne Bolgarije, kjer so pod predsedništvom in na predlog Slovenca sklenili, da se osnuje za sedaj zveza jugoslovanskih pevskih društev. Ta ideja je bila z velikim navdušenjem sprejeta od bolgarskih in merodajnih jugoslovanskih časopisov, od iskrenih prijateljev petja in bratske sloge med južnimi Slovani. A javile so se neke nepričakovane zapreke, vsled katerih se zveza ni mogla izvesti v oni obliki. Leta 1909. je o priliki 25letnice slovenskega delavskega pevskega društva „Slavec“ v Ljubljani bil sprejet predlog „Ustředne jednote zpěvackých spolků českoslovanských“ iz Prage, da se osnuje vseslovanska pevska zveza. Istega leta je bil v Sofiji vseslovanski zbor, ki je načrtal organizacije raznim slovanskim kulturnim društvom, med drugimi tudi gledališkimi in opernim. Torej je bila tu do organizacije vseslovanske pevske zveze samo še ena stopinja. Da se ta stori, se je osnoval v Sofiji po iniciativi pisatelja teh vrstic, bivšega predsednika plovdivskega pevskega društva, pripravljajni odbor za vseslovansko pevsko zvezo. Ta odbor je v dogovoru z zvezo bolgarskih pevskih društev izdelal dotična pravila, ki bi se predložila ob priliki jubileja „Kola“ v Zagrebu zbranim slovanskim pevskim društvom, da o njih potrebno določijo.

Ta pravila so se poslala lani mesca novembra po „Zavezi hrvatskih pevskih društev“ „Ustředni jednoti zpěvackých spolků českoslovanských“ v Prago v pregled.

Ta zveza pride ravno prav ob času, ko se sklicuje v Nürnberg prvi zbor za „Alldeutscher Sängerbund“.

Prof. A. Bezenšek.

Erbežnik Ivan se je rodil 1882 v Podsmreki pri Dobravi (nad Ljubljano). „Jedli smo črn kruh in dosti ga je bilo takrat. Študirat sem šel že 15 let star. Iz tretjega gimn. razreda sem vstopil v učiteljsiše. L. 1904. sem izvršil maturo in bil nastavljen v Kostanjevici kot provizoren učitelj. Od tam sem prišel pred petimi leti na Bled. Da sem imel sredstva, bi šel po maturi na slikarsko akademijo; ker pa ni bilo mogoče, se vadim in ubijam sam, kadar mi pripuša čas. V risanju sem se vadil že v gimnaziji. Modele smo risali tedaj. Bolj pa, nego za modele, sem se navduševal za risbe pokojnega risarja Dobnikarja. Bil mi je in ostane vzor. Na učiteljsišču prvi dve leti tudi same mrtve predloge. Vse drugačno življenje pa je nastalo v risarski dvorani potem, ko je g. prof. Suher pričel učiti po novi metodi. Bil je previden. Hvaležen sem mu. Pustil mi je svobodno pot, pri tem pa me opozoril na marsikaj važnega. Posebno v skiciranju in polaganju akvarelnih barv sem veliko pridobil. Pozneje sem bil prepuščen sam sebi. Kdo se na deželi zanima za slikanje? Delal sem učila, diplome in podobno. Kot dijak sem risal tudi karikature. „Jež“ je sprejel prvo moje delce. Tudi „Dom in Svet“ je priobčil, menim da l. 1904, dvoje vinjet. Od l. 1904 sem reden sodruknik „Zvončka“, ki je priobčil že mnogo mojih risb.

S slikarji umetniki nisem imel do lanskega leta skoro nikakega stika. Ko pa je bila razstava na Bledu, so si nje prireditelji ogledali tudi moje sličice in jih nekaj določili za razstavo. Akvareli so bili. Kritiki jih je v „Laib. Z.“ ocenil kot srednje-dobre. Niso še popolne vse moje risbe. To pa zlasti vsled tega, ker rišem presledkoma, kajti čas mi je odmerjen.“ (Gl. njegove risbe v tej št. „Slov.“).

† **Av gust Strindberg**. Dne 14. maja 1912 je v svojem rojstnem mestu Stokholmu umrl veliki švedski pesnik Strindberg. Tri čarobno-silne severne zvezde so sijale Evropi iz Skandinavije v začetku tekočega stoletja: Henrik Ibsen, Björnstjerne Björnson in Avgust Strindberg, a njih luč je bila različna: Ibsen mislec in gojitelj ženstva, Björnson optimističen apostol „zdravih narodov“, a Strindberg? Sam se je čisto odločno ločil od onih dveh. Iz pijetista kristjana je postal haeckelovski socijalist, a nazadnje je zaronil zopet v tajne verskih razpoloženj. Držeč se aristokratskih socijalnih principov, je zavrgel žensko in bil eden izmed največjih literarnih mizoginov — dasi in ker je bil večkrat oženjen. Začel je pisateljsko pot z zgodovinsko romantiko, prešel k naturalizmu in se končno vdal mistiki pravljic in vizionarstva. Švedska njegova domovina ga ima zahvaliti za velike prikaze velikih mož svoje zgodovine: Gustav Wasa, Karel XII., Gustav Adolf; ostala Evropa ga pozna bolj po njegovih naturalističnih dramah današnje dobe. Dosegel je starost 63 let (* 1849).

† **Boleslav Prus**. Dne 19. maja je v Varšavi umrl veliki poljski romanopisec Boleslav Prus, s pravim imenom Aleksander Głowacki. In Poljska je zažalovala; zakaj s Prusom je silam smrti podlegel „titan peresa“, pisec „Placówke“ in „Faraona“. Narodil se je 1846. v Lubelskem. V mladih letih se je bavil z matematiko in prirodoznanstvom v Varšavi, a je prestopil k novinarstvu; pisal je ob enem v „Kroniki“, v „Njivi“, v „Kurjeru Varšavskem“, v „Ateneju“, propagator „svobodne in nezavisne misli“. L. 1885. je v Varšavi izdal remek-delo svetovne literature „Placówka“, ki je izšla tudi v slovenskem prevodu, epopejo martirija selskega. Poleg nje je omeniti „Anielko“, „Lalko“, „Emancipantke“ in veliki zgodovinski roman „Faraon“, ki ga izda v bližnji dobi „Matica Slovenska“.

Silkarja napisov in lakirarja,
dekoracijska, stavbena in po-
 hištvena pleskarja

Delavnica: Igriške ulice št. 8
 Telefon 154

BRATA EBERL
 LJUBLJANA

Tovarna oljnatih barv, laka in
firneža z električno gonilno
 silo

Trgovina in pisarna: Miklošič-
čeve (Frančiškanske) ulice 6

Gričar & Mejač
Ljubljana

Prešernove (Slonove) ulice št. 9

priporočata svojo največjo
in najstarejšo trgovino z

**izgotovljenimi
oblekami**

za gospode in dečke, gospe
in deklice po najnižjih cenah

Predmeti, katerih ni v za-
logi, se izdelujejo po meri
točno in ceno na Dunaju.

Velika in moderna
zaloga oblek
za gospode, dečke, in otroke

A. KUNC

Ljubljana

Dvorni trg št. 3
(na voglu Židovske ulice)

Strokovnjaška postrežba z
izbornimi izdelki, po nizkih
stalnih, na vsakem pred-
metu označenih cenah.

Naročila po meri točno in pri-
znano dobro.

Imam večjo zalogo

VOZOV

vseh vrst. Vozove izdelu-
jem po najnovejši dunaj-
ski in pariški modi; tudi
stare vozove jemljem v
račun po visoki ceni.

Franc Visjan

izdelovatelj vozov

Ljubljana, Kolodvorske ul. št. 25

Naslov za brzojavke: **Kmetska posojilnica Ljubljana.** :: Telefon št. 185. :: Žiro-konto pri avstro-ogrski banki. :: Račun pri avstr. pošl. hran. št. 828.406, pri ogr. pošl. hran. št. 19.864.

KMETSKA POSOJILNICA

Ljubljanske okolice

r. z. z n. z. v Ljubljani — obrestuje hranilne vloge po

4 $\frac{1}{2}$ %

Stanje hranil. vlog

**dvajset
miljonov**

Rezervni zaklad
**nad pol
milijona**

brez odbitka rentnega davka, katerega plačuje posojilnica sama za svoje vložnike. Sprejema tudi vloge na tekoči račun s čekovnim prometom in jih obrestuje od dne vloge do dne dviga, na kar se opozarjajo zlasti trgovci in denarni zavodi po deželi.

Največja slovenska hranilnica!

Prometa koncem I. 1911
614.5 milijonov kron.

Stanje hranilnih vlog
42 milijonov kron

Rezervni zaklad
1,300,000 kron.

Mest. hranilnica ljubljanska

v Ljubljani, Prešernova ulica 3.

Sprejema vloge vsak delavnik. Sprejema tudi vložne knjižice drugih denarnih zavodov. Obrestuje po $4 \frac{1}{4}$ % brez odbitka. Za vloge jamči rezervni zaklad hranilnice in mesina občina ljubljanska z vsem svojim premoženjem in z vso d. v. v. močjo. Poslovanje nadzoruje c. kr. deželna vlad. Izključena je vsaka špekulacija in izguba vložnega denarja. Posoja na zemljišča in poslopja proti 5% obrestim in najmanj $\frac{1}{2}$ % amortizacije. Za varčevanje ima vpeljane domače hranilnike. Posoja tudi na menice in vrednostne papirje.